

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหา
และพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน

ฉบับสังเคราะห์

โดย

สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และคณะ

ธันวาคม 2546

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและ
พัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน

คณะผู้วิจัย

1. นางศรีศักดิ์	ไทยอารี	สภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ
2. นางสุดใจ	สุขะ	สภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ
3. นางบงกช	หงษ์คำมี	สำนักงานป้องกันควบคุมโรคติดต่อที่ 6
4. ดร.วันทนี	จันทร์เอี่ยม	ข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ชุดโครงการเด็กและเยาวชน

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัยสกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะองค์กรประสานงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างองค์ความรู้เพื่อความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาการพัฒนาเด็กและเยาวชน และองค์ความรู้ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่ยังขาดความเข้าใจที่กระจ่างชัด ดังกรณีปัญหาของวัยรุ่นในสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งเป็นประเด็นที่ยังขาดความเข้าใจและเข้าใจปัญหาอยู่อีกมาก ดังนั้นสภาฯ จึงแสวงหาความร่วมมือทั้งจากสถานศึกษา นักพัฒนา ชุมชน และนักวิจัยในพื้นที่เป้าหมายเพื่อศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาวัยรุ่นที่สำคัญสองประเด็น คือ ยาเสพติดและความรุนแรง โดยได้รับความสนับสนุนอย่างเต็มที่จาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สภาฯ จึงขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยไว้ ณ ที่นี้ รวมถึงชุมชนและเยาวชนที่ให้ความร่วมมือ และให้ข้อมูลที่ทำให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพความจริง และเกิดบทเรียนที่สภาฯ คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการปัญหาด้วยความเข้าใจทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติ บนพื้นฐานข้อมูลและองค์ความรู้จากงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่อย่างแท้จริง

นางศรีศักดิ์ ไทยอารี

ผู้อำนวยการสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ

บทสังเคราะห์องค์ความรู้จาก
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเยาวชนฯ
กรณีศึกษาปัญหายาเสพติด และปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียน

1. ความเป็นมาของโครงการ

สภาพการณ์พัฒนาเด็กและเยาวชน ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสนอที่จะทำโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเยาวชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน และได้รับความสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้เริ่มดำเนินการได้เมื่อเดือนสิงหาคม 2544

โครงการวิจัยฯ ได้เสนอเหตุผลในการเสนอโครงการวิจัยไว้ดังนี้

สังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี อย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนในโครงสร้างทุกระบบ เพื่อให้สามารถรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชีวิตของคนในสังคมไทย สภาพแวดล้อม สถานะของประเทศ ความพยายามที่จะผลักดันให้โครงสร้างที่สำคัญมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์บังเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในความพยายาม ปฏิรูปทางการเมือง ปฏิรูปทางการศึกษา ปฏิรูประบบบริหารราชการ ซึ่งเกิดความก้าวหน้าขึ้นตามลำดับในบางส่วน อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับว่า คนเป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลง และเป็นเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง ดังปรากฏเป็นกระแสความคิดหลักในการระดมความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 กลุ่มคนที่ควรได้รับความเอาใจอย่างยิ่ง คือ กลุ่มเด็กและเยาวชน เพราะเป็นอนาคตของสังคมไทย แต่สถานการณ์ของเด็กและเยาวชนไทยอยู่ในภาวะที่อ่อนแอและน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ดัชนีเชิงปริมาณที่เห็นได้ชัดเจนถึงคุณภาพทางความคิด จิตใจ ของเด็ก/เยาวชนไทย คือ ปัญหาเด็ก/เยาวชน ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ายาเสพติดทั้งในฐานะผู้เสพและผู้ค้า ประเมินการว่ามีจำนวนกว่า 6 แสนคน เป็นเหตุให้มีเด็กและเยาวชนต้องโทษในคดีอาญาในช่วง 5 ปีมานี้ (2537-2541) เพิ่มขึ้นถึง 3 เท่า โดยเป็นความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติดเพิ่มขึ้นถึง 6-9 เท่า

สภาพครอบครัว ชุมชน และสถาบันในการอบรม บ่มเพาะเด็กและเยาวชนมีความอ่อนแอในทุกสถาบันประกอบกับนโยบายของรัฐ และกลไกต่างๆ ที่รับผิดชอบในการพัฒนาเด็ก / เยาวชนขาดเจตจำนงในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง จึงเกิดปรากฏการณ์เช่น เด็กเร่ร่อน เยาวชนที่ซึ่รุดจักรยานยนต์แข่งกันบนท้องถนน หรือจี้รถด้วยความเร็วสูง เสี่ยงดั่ง ซึ่งพบว่าเป็นปัญหาไม่เฉพาะแต่ในกรุงเทพฯ ปัญหาทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะศึกษาที่เป็นปัญหาเรื้อรังและพัฒนาไปในทางที่รุนแรงขึ้นและปัญหาใหม่ๆ ตามสถานการณ์ของสิ่งเร้าต่างๆ เช่นการพนันบอล ความขี้คิดในการบริโภค ฯลฯ

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานของรัฐในการดูแลเด็ก/ เยาวชน รัฐสามารถดูแลการศึกษา สุขภาพอนามัยของเด็กได้ค่อนข้างดี เช่น การจัดการศึกษาพื้นฐาน การให้วัคซีน การเฝ้าระวังโรคต่างๆ แต่การดูแลเด็กวัยรุ่นหรือเยาวชนยังเป็นปัญหายู่มาก กลไกต่างๆ ยังขาดการพัฒนาแนวคิดหรือนวัตกรรมในการทำงานกับเยาวชน ขาดการแลกเปลี่ยน ร่วมมือกันในการดำเนินงาน และขาดกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของเยาวชน นอกจากครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันโดยธรรมชาติที่จะต้องดูแลเด็ก/ เยาวชน ของตนแล้ว โรงเรียนเป็นสถาบันสาธารณะที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นผู้ดูแลเด็ก/ เยาวชน ให้มีพัฒนาการทางสติปัญญา ความรู้ ความคิด บุคลิกภาพ ฯลฯ เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็ก / เยาวชน ได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ในระบบโรงเรียน และครอบครัวมีศักยภาพในการพัฒนาเด็ก / เยาวชน ไม่เท่าเทียมกัน ความคาดหวังของผู้ปกครองและสังคมอาจจะมากเกินไปที่โรงเรียนจะสามารถปฏิบัติได้โดยลำพัง ด้วยข้อจำกัดในเรื่องแนวคิด เจตจำนง ความสามารถของบุคลากร ระบบการบริหาร งบประมาณ ฯลฯ ดังนั้นการที่จะให้โรงเรียนมีภาระกิจมากกว่าการจัดการศึกษาตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดไว้แล้ว จำเป็นต้องได้รับการหนุนช่วยจากภายนอก พร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนแนวคิด การบริหารจัดการของโรงเรียน ซึ่งอาจจะเป็นผลจากการปฏิรูปการศึกษา หรือเจตจำนงของบุคลากรในโรงเรียนเอง

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชนถูกจัดทำขึ้น โดยเห็นว่าปัญหาในเชิงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับเยาวชนไทยที่เห็นได้ชัด เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาความรุนแรง เป็นรูปธรรมของปัญหาที่มาจากรากฐานปัญหา การสร้างกระบวนการคิด การสร้างประสบการณ์ทางสังคมเยาวชน การสร้างความเข้มแข็งทางจิตให้กับ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวเยาวชนในการกำหนดพฤติกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันแต่ละปัญหาต้องการกระบวนการในการจัดการกับปัจจัยภายนอกต่างๆ ทั้งการสร้างปัจจัยทางบวกและจำกัดปัจจัยทางลบ เพื่อให้เยาวชนส่วนใหญ่สามารถพัฒนาตนเองได้ในบรรยากาศที่เหมาะสม สมดุล ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กันไป โดยอาศัยพลังของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพลังของเยาวชนเองด้วย

จากสมมุติฐานข้างต้น โครงการนำร่องจึงมีเป้าหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการประสานองค์ความรู้เดิมทั้งทางทฤษฎี งานวิจัย ภูมิปัญญาเดิม ประสบการณ์ของหน่วยงานต่างๆ เข้ากับการปฏิบัติ ทดลองของการแก้ปัญหารูปธรรม โดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวเยาวชนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมในทางปฏิบัติของการแก้ปัญหารูปธรรม และเกิดจุดเริ่มต้นของเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงาน และเครือข่ายความรู้จากสหวิชาชีพที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และหนุนช่วยกันได้เมื่อโครงการสิ้นสุดลง

ถึงแม้ว่าปัญหาเยาวชนจะมีปรากฏในหลายเรื่อง โครงการวิจัยฯ ได้ทำการศึกษาปรากฏการณ์ที่สะท้อนคุณภาพของเยาวชน 2 ปัญหา คือ

1. ปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน
2. ปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียน / นักศึกษาอาชีวะ

2. พื้นที่การศึกษา

โครงการวิจัยฯ กรณีปัญหาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ดำเนินการศึกษาเชิงปฏิบัติการในสองพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างกันคือ

1. พื้นที่ในเขตเมือง ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเขตเมืองเชียงใหม่เป็นพื้นที่การศึกษา มีชุมชนท่า สะต้อยเป็นพื้นที่ปฏิบัติการและโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นพื้นที่ขยายผล
2. พื้นที่ในเขตชนบท ที่จังหวัดขอนแก่น โดยมีตำบลป่าหวายนั่งประกอบด้วยหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่การศึกษา และใช้หมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน ในตำบลป่าหวายนั่ง คือ บ้านโสกเต้ บ้านสว่าง และบ้านโนนสะอาด เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ

ส่วนโครงการวิจัยฯ กรณีปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะ เป็นการศึกษาปัญหาใน กรุงเทพมหานคร โดยมีสถานศึกษาในโซนพื้นที่ รามคำแหง ลาดพร้าว สุวินทวงศ์ และย่านมีนบุรี เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ

3. ระยะเวลาการศึกษา และคณะทำงาน

โครงการวิจัยฯ ทั้ง 3 พื้นที่ เริ่มดำเนินงานเมื่อเดือนสิงหาคม 2544 ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน ในการศึกษาสถานะองค์ความรู้ และพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ และใช้เวลาประมาณ 1 ปีเศษในการทำกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นคือ ชี้แจงโครงการ ชักชวนให้คนในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ สร้างความตระหนักต่อการแก้ไขปัญหา สร้างและพัฒนากลไกการจัดการปัญหา และใช้เวลาอีกประมาณ 6 เดือน ในการสรุปผล และการทำรายงานการศึกษา รวมเวลาทั้งสิ้น 2 ปี

คณะทำงาน ประกอบด้วยบุคคล 2 ส่วนที่ทำงานร่วมกันคือ ส่วนของนักวิจัย และส่วนของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีคณะทำงานของตนเอง แต่ละคณะทำงานจะประกอบด้วยบุคคล 4-6 คน มีทีมงานส่วนกลางของสภาองค์การพัฒนาลูกและเยาวชนฯ เป็นผู้ประสานงาน ดูแลโครงการทั้งหมด

4. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยฯ

โครงการวิจัยฯ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการคือ

1. ทบทวนองค์ความรู้ และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา
2. สังเคราะห์องค์ความรู้เดิม ประสานกับแนวคิดการพัฒนาเยาวชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างกิจกรรมที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับที่เห็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย และเกิดกลไกการบริหารจัดการ
3. เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลไกฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา เกิดบทเรียนที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชน และแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

จากวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังกล่าว โครงการวิจัยฯ ได้ดำเนินงานใน 2 ลักษณะควบคู่กันไป คือ การทำงานในลักษณะงานวิจัย และทำงานในลักษณะงานพัฒนา มีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือ 1) ตัวเด็กและเยาวชน 2) ตัวกลไกการจัดการปัญหา โดยใช้ยุทธศาสตร์ การมีส่วนร่วมของเยาวชน และชุมชน เป็นแนวคิดพื้นฐานในการปฏิบัติการ

5. ประเด็นและผลการศึกษา

โครงการวิจัยฯ ได้จัดทำรายงานการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ ในประเด็นปัญหาสาเหตุที่ได้ทดลองดำเนินการใน 2 พื้นที่ คือ ในเขตเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และในพื้นที่ตำบลป่าหาวนัง จังหวัดขอนแก่น เป็นรายงาน 2 ฉบับ และรายงานการศึกษาประเด็นความรุนแรงในกลุ่มนักเรียน อาชีวะพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลอีก 1 ฉบับ รวมเป็น 3 ฉบับ ดังนั้นรายละเอียดของแต่ละกรณีจะอยู่ในรายงานดังกล่าว

อย่างไรก็ตามโครงการวิจัยฯ เห็นว่าประเด็นปัญหาทั้ง 2 ปัญหา เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนปัญหาคุณภาพของเยาวชน และการจัดการที่ถึงแม้จะมีลักษณะเฉพาะของปัญหาและของพื้นที่ แต่ก็ได้ให้บทเรียนที่ทำให้เห็นลักษณะทั่วไปของปัญหาและการจัดการ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชื่อเสียง ความปลอดภัย ภาพลักษณ์ของเยาวชน และส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เป็นบริบทของปัญหา มีความอ่อนไหวต่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะทำให้เข้าใจสถานการณ์ตามสภาพความเป็นจริง และทำให้เยาวชนและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกล้าออกมายอมรับความจริง เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการปัญหามบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริง

บทสังเคราะห์จากรายงานวิจัยทั้ง 3 โครงการ มีบทเรียนที่แสดงให้เห็นประเด็นที่เป็นลักษณะทั่วไปหรือลักษณะร่วมของการทำงานในแง่งานวิจัย และงานพัฒนา เพื่อสร้างกลไกการจัดการปัญหา ดังนี้

5.1 ความเข้าใจมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนมีความสำคัญต่อการจัดการปัญหา
การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชน หรือเรียกกันสั้นๆ ว่าปัญหาเยาวชนอาจมีมุมมองได้ 2 แบบคือ แบบแรก มองที่ตัวเยาวชนเป็นหลักว่า เยาวชนที่มีปัญหา หรือก่อปัญหาเป็นผู้ที่มีจิต หรือพฤติกรรมที่บกพร่อง แบบที่สอง มองว่าการที่เยาวชนมีปัญหหรือก่อปัญหามีปัจจัยแวดล้อมอย่างไร มีภูมิหลังความเป็นมาอย่างไร

มุมมอง 2 แบบ จะนำไปสู่วิธีการในการจัดการปัญหาแตกต่างกัน ถ้าตัวเยาวชนเป็นเหตุแห่งปัญหา การแก้ไขก็จะเน้นไปที่การแก้ไขที่ตัวเยาวชนเป็นหลัก แต่ถ้าเห็นว่าเหตุแห่งปัญหาอยู่

ที่ปัจจัยแวดล้อม การแก้ไขก็จะเน้นที่การแก้ไขปัจจัยแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเยาวชน อย่างไรก็ตามอาจจะด้วยเหตุที่ปัญหาของปัจจัยแวดล้อมมักจะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างมีความยากลำบากในการแก้ไข ดังนั้นโครงการส่วนใหญ่จึงมักเน้นไปที่การแก้ไขที่ตัวเยาวชน จนทำให้ละเลยที่จะศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม และพิจารณาหนทางแก้ไขปัจจัยแวดล้อมไปพร้อมกัน หรืออาจโน้มเอียงถึงขั้นเกิดโทษในการแก้ไขปัญหาก็ได้ เพราะเห็นแต่ความผิดของเด็ก หรือแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่ฉาบฉวย ทำได้ง่าย ชั่วแล้วชั่วเล่าโดยไม่เกิดประโยชน์คุ้มค่า โครงการที่จัดทำโดยส่วนกลางที่เป็นโครงการสำเร็จรูปมักเข้าไม่ถึงกลไกการจัดการปัญหาที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากโครงการต่างๆ ที่ได้เคยมีการจัดทำขึ้นโดยส่วนกลาง เช่น โครงการฝึกอบรมเยาวชน คอนเสิร์ตด้านยาเสพติด การทำสมาธิด้านยาเสพติด การทำระบบข้อมูลคัดกรองเยาวชน โครงการไคร่ติดยาเสพติด ฯ

จากการศึกษาของโครงการวิจัยฯ พบว่าบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นรากเหง้าของปัญหา เยาวชนมิได้ดำรงอยู่ในลักษณะปัจเจกชน แต่อยู่ในแวดล้อมของครอบครัว ชุมชน เพื่อน สถานศึกษา และสถานการณ์ของปัญหา การทำความเข้าใจกับบริบทที่แวดล้อมตัวเยาวชน จะทำให้เราเห็นปัญหากระจ่างขึ้น รอบด้านขึ้น เห็นกลไกและแนวทางในการจัดการปัญหา โดยไม่ดำเนินาพริกละลายแม่น้ำ ระบุธรรมจากกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี ทำให้เห็นว่า โครงการสำเร็จรูปจากหน่วยงานต่างๆ มีผลเพียงเล็กน้อยต่อการแก้ไขปัญหาก็ได้ แต่ละชุมชนไม่อาจใช้กลไกแบบเดียวกันได้

5.1.1 กรณีศึกษาชุมชนเมืองเชียงใหม่ : การใช้กลไกกรรมการชุมชนประสานกลุ่มเครือข่าย
ผู้วิจัยพบว่า ครอบครัวในชุมชนเมือง เช่น ท่าเสาต่อย ผู้ใหญ่ทุกคนต้องทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ในเรื่องการหาเงินทอง มาเลี้ยงดูคนในครอบครัว เมื่อถึงบ้านก็มีความเหนื่อยล้า ไม่มีเวลาและอารมณ์จะพูดคุยกับเด็ก ผู้ใหญ่จะแสดงความรัก ความห่วงใยด้วยการพยายามให้เครื่องอุปโภค บริโภค และความสะดวกสบายในชีวิตประจำวันมากที่สุด และมีความคาดหวังจากสถานศึกษาในการเป็นผู้พัฒนาบุตรหลานของตน

ส่วนเด็ก เยาวชน มักจะใช้ชีวิตกับเพื่อนๆ อยู่นอกบ้าน เช่น ตามศูนย์การค้า ร้านเกมส์ ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านอาหาร หรือจิมมอเตอร์ไซค์เที่ยว สภาพสังคมเมืองทำให้เยาวชนสามารถไปหาความสุข ความบันเทิงนอกบ้าน และอาจเลยเถิดไปสู่การใช้ยาเสพติด หรือขายยาเสพติด พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควบคุมเด็กได้ยากเพราะตนเองต้องทำงานหาเงิน ถ้าเด็กไม่กลับบ้านก็ไม่รู้จะไปตามที่ไหน ต้องรอให้กลับมาเอง และมักไม่กล้าดูว่า เพราะกลัวเด็กไม่พอใจและหนีออกจากบ้านอีก เมื่อเด็กมีโอกาสด้านการศึกษา มีโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้ใหญ่ก็

ตามไม่ทัน และมีช่องว่างในการสื่อสารระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก นี่เป็นลักษณะของความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวที่เป็นอยู่ในชุมชนเมืองเชียงใหม่ของสังคม ครอบครัวที่พ่อแม่ต้องใช้เวลาด่วนใหญ่กับการทำมาหากิน และสะท้อนให้เห็นว่าทำไมครอบครัวจึงหมดบทบาทในการขัดเกลาเด็กมากขึ้นทุกวัน การเรียกร้องให้ครอบครัวกลับมามีบทบาทจึงต้องเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง การศึกษาข้อเท็จจริงในพื้นที่ทำให้เกิดความเข้าใจ และแสวงหาวิธีการที่จะแก้ปัญหาตามสภาพความเป็นจริง

กรณีชุมชนท่าเสาต้อย และชุมชนในเชียงใหม่อีกหลายแห่ง ยังคงมีลักษณะความเป็นเครือญาติกันภายในชุมชน มากบ้าง น้อยบ้าง กรณีชุมชนท่าเสาต้อยพบว่ามีการเครือญาติที่มีสมาชิกมากกว่า 5 ครอบครัวอยู่ในเครือญาติเดียวกัน 6 ตระกูล มีสมาชิกในเครือญาติเดียวกันไม่เกิน 3 ครอบครัว 4 ตระกูล ถึงแม้ว่าแรงเกาะเกี่ยวของเครือญาติจะไม่เหนียวแน่นเหมือนในชนบท เพราะต่างคนต่างต้องทำมาหากินนอกบ้าน แต่เวลาที่มีใครเดือดร้อนก็ยังมีช่วยเหลือกัน และมีการจัดงานตามประเพณีร่วมกัน รวมทั้งในกรณีมีงานศพ สัมพันธภาพในกลุ่มเครือญาติเป็นทุนทางสังคมที่จะช่วยเป็นพลังขับเคลื่อนในชุมชน และเป็นกลไกเสริม / ทดแทนกลไกของครอบครัว ดังนั้นกลไกการจัดการปัญหาเสียดสีในกลุ่มเยาวชน จึงต้องผสมผสานกันทั้งกลไกที่เป็นทางการคือ คณะกรรมการชุมชน และกลไกที่ไม่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่ที่อยู่ในระบบเครือญาติ รวมถึงการสร้างกลไกกลุ่มเยาวชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาด้วย

5.1.2 กรณีศึกษาชุมชนชนบทของขอนแก่น : ตำบลเดียวกันแต่ต้องใช้กลไกต่างกัน

กรณีศึกษาที่ตำบลป่าหวายนั่ง จังหวัดขอนแก่น ทำให้เห็นว่าการสร้างกลไกการจัดการปัญหาเสียดสีบนพื้นฐานการใช้หน่วยระดับตำบล ก็ยังเป็นหน่วยที่ใหญ่เกินไป เพราะจากการศึกษาบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ในตำบลป่าหวายนั่ง ซึ่งประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ปรากฏว่าแต่ละหมู่บ้านมีภูมิหลัง ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิด ความสัมพันธ์และระบบอำนาจในชุมชน รวมถึงสถานการณ์ปัญหาแตกต่างกัน ซึ่งมีผลทำให้ไม่อาจมีมาตรการ กลไกการจัดการปัญหาแบบเดียวกัน

กรณีบ้านโสกแต่กับการใช้มาตรการชุมชน

สภาพพื้นฐานของบ้านโสกแต่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำนาเพื่อการบริโภค มีอ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจ ทำงานรับจ้างในโรงงานในอำเภอบ้านฝาง

และอำเภอใกล้เคียง ในฤดูการผลิตมีการใช้ยาฆ่าเนื่องจากการทำงานล่วงเวลา และการเร่งทำงานในการตัดอ้อย นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีอาชีพค้าขายนอกชุมชนคือ ขายอาหาร ขายของตามตลาดนัด ค้าขายโคกระบือ มีโอกาสพบคนมากหน้าหลายตา และมีโอกาสเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ชาวบ้านทำงานหลายอย่างมีพื้นฐานเศรษฐกิจค่อนข้างดี จึงสามารถส่งลูกหลานเรียนต่อในเมืองได้ และคิดว่าการศึกษาจะสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับครอบครัวได้ สถาบันครอบครัวค่อนข้างอ่อนแอ ไม่สามารถทำหน้าที่ในการอบรม ให้ความอบอุ่นและเท่าทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของเยาวชน

บ้านโสกเต้ มีระบบเครือญาติค่อนข้างเหนียวแน่น มีกลุ่มตระกูลใหญ่ที่เป็นคนดั้งเดิมอยู่ 4 ตระกูล ระบบอาวุโสยังมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาว่ากล่าวตักเตือน และควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ชาวบ้านมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อสนองนโยบายของราชการอยู่หลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุน กขค กลุ่มปู้ย กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มกองทุนเยาวชน กลุ่มสมัชชาต่อต้านยาเสพติด และมีกลุ่มที่จัดตั้งเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการรักษา มาตรการชุมชน กลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มที่รวมตัวกันตามธรรมชาติเพื่อช่วยงานของส่วนรวม ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว

สถานการณ์ยาเสพติดมีความรุนแรงระดับปานกลาง เริ่มเห็นการแพร่ระบาดชัดเจนปี 2534 เป็นยาเสพติดประเภทสารระเหย และกัญชา ปี 2539 เริ่มมีการแพร่ระบาดของยาบ้า โดยการนำเข้าจากกลุ่มผู้ใช้แรงงานในไร่อ้อย และโรงงานน้ำตาล และกระจายเข้าสู่กลุ่มเยาวชน หน่วยราชการได้เข้ามาปราบปราม เข้มงวด กวดขันเรื่องยาเสพติดในพื้นที่ และกระตุ้นให้พื้นที่ดำเนินกิจกรรมด้านการป้องกันปัญหายาเสพติด มีการจัดตั้งอาสาป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในชุมชน มีการนำไปอบรม หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ปปส. ในการทำกิจกรรม เดินเวรยาม ทำเวทีชุมชน การแข่งกีฬา แต่หมู่บ้านสามารถทำได้เฉพาะ กิจกรรมเดินเวรยาม และการแข่งกีฬา

อนึ่ง หมู่บ้านโสกเต้ มี 2 หมู่ คือ หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 หมู่ที่ 8 ได้รับมอบธงเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านปลอดยาเสพติด แต่หมู่ที่ 7 ไม่ได้รับธง ทำให้เกิดการเปรียบเทียบกัน และเป็นเหตุให้เกิดการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติดในหมู่บ้านทั้งหมู่ที่ได้ธง และหมู่ที่ไม่ได้ธง เพราะชุมชนต้องการการยอมรับจากทางราชการ เพื่อเป็นเกียรติประวัติของชุมชนและผู้นำ

กลุ่มเยาวชนที่ใช้ยาเสพติดเป็นเยาวชนรุ่นกลาง ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะเยาวชนที่ไปเรียนในเมือง และเป็นกลุ่มที่นำยาบ้าเข้ามาให้กับเยาวชนในหมู่บ้าน เยาวชนในหมู่บ้านมีความสนิทสนมกลมเกลียวกันทั้งหมู่บ้าน มีการยอมรับนับถือกันระหว่างรุ่นพี่ รุ่นน้อง

จากพื้นฐานทางสังคมของบ้านโสกใต้ ที่มีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่ค่อนข้างแน่นแฟ้น และเคยมีการทกลไกมาตรการชุมชนมาใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาท ขับรถจักรยานยนต์เสียงดังและเร็ว การทำลายสาธารณะสถาน ของกลุ่มเยาวชน รวมทั้งระเบียบชุมชนในเรื่องอื่นๆ เช่น การใช้บ่อเลี้ยงปลา การเผาถ่าน การพกพาอาวุธ ทำให้มีการรื้อฟื้นนำเอากลไกมาตรการชุมชน มาใช้ในการแก้ไขปัญหาเสพติด รวมถึงการดูแลในปัญหาอื่นๆ ที่ซับซ้อนขึ้นและลำพังความสัมพันธ์เชิงเครือญาติไม่สามารถจัดการปัญหาได้

กรณีบ้านสว่างกับกลไกสมัชชาต่อต้านยาเสพติด

พื้นฐานของบ้านสว่าง ชาวบ้านมีสภาพการทำมาหากิน คล้ายหมู่บ้านโสกใต้ มีสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดทั้งสารระเหย กัญชา ยาบ้า มากเช่นกัน รวมทั้งมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนทั้งกลุ่มคนหนุ่มรุ่นใหญ่ที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา เป็นแรงงานรับจ้างแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนรุ่นกลาง มีอยู่ในระบบการศึกษาในเมือง และการเลียนแบบรุ่นพี่ของเยาวชนรุ่นเล็ก ที่อยู่ในระดับมัธยมต้น และประถมศึกษา โดยเริ่มจากการสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า และสูบกัญชา เพื่อการยอมรับและความสนุกสนาน มีแหล่งค้าในหมู่บ้านทำให้หาซื้อได้ง่าย

กรณีบ้านสว่าง มีระบบเครือญาติแน่นแฟ้น ทำให้มีความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ปัญหายาเสพติดทำให้บางครั้งกลุ่มตระกูลต้องขัดแย้งกัน เพราะตระกูลที่มีลูกหลานติดยาเสพติดก็จะพยายามปกป้องลูกหลานให้พ้นจากการจับกุมของตำรวจ และการว่ากล่าวติเตียนจากตระกูลอื่น ซึ่งส่งผลต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนด้วย

การรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการก็มีอยู่หลายกลุ่มเช่นเดียวกับบ้านโสกใต้ รวมถึงมีร่องรอยของกลุ่มเยาวชนที่มีการก่อตั้งกันตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน แต่ก็เป็นกลุ่มที่ไม่มีกิจกรรมอะไร ไม่มีการรวมตัวกันอย่างชัดเจน

บ้านสว่างมีกลุ่มผู้นำที่ค่อนข้างมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน และได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มทำงานเฉพาะกิจในเรื่องยาเสพติดเพื่อตอบสนองนโยบายของทางราชการ ทำให้หมู่บ้านมีกลไกที่ทำงานด้านยาเสพติดโดยตรงคือ กลไกกลุ่มสมัชชาด้านยาเสพติด เพียงแต่กลไกที่จัดตั้งขึ้นมีโครงสร้างที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงาน

ได้จริง และมีบทบาทในลักษณะเพื่อให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการ มีกิจกรรมอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดของระบบราชการ ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน และขาดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ดังนั้นในกรณีของบ้านสว่าง จึงได้มีการทดลองนำเอากลไกสมัชชาต่อต้านยาเสพติดมาปรับโครงสร้าง และบทบาทหน้าที่ใหม่ให้สามารถปฏิบัติงานได้จริง

กรณีบ้านโนนสะอาดกับการใช้กลไกคุ้ม

บ้านโนนสะอาดมีภูมิหลัง ที่ทำให้สภาพเศรษฐกิจ สังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนแตกต่างจากบ้านโสกเต้ และบ้านสว่าง ทำให้ไม่สามารถใช้กลไกระดับหมู่บ้านจัดการปัญหาได้ และต้องใช้กลไกระดับย่อยลงไปอีกคือ กลไกคุ้ม

ชาวบ้านโนนสะอาด เดิมมีที่ทำกิน โดยใช้พื้นที่ป่าที่อยู่ติดกับหมู่บ้านบนเทือกเขาภูพานคำ แต่ต่อมาต้องสูญเสียที่ดินทำกินเพราะได้มีการประกาศพื้นที่ป่าสงวนทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านต้องเปลี่ยนวิธีการทำมาหากิน โดยยึดอาชีพรับจ้างทั้งในจังหวัดห่างไกล และทำงานในโรงงานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เวลาส่วนใหญ่ทำงานอยู่นอกหมู่บ้าน บางครอบครัวจะกลับมาหมู่บ้านเฉพาะในช่วงงานสำคัญของหมู่บ้าน หรืองานบุญสำคัญของญาติพี่น้อง ทำให้ความสัมพันธ์ของคนลดน้อยลง ประกอบกับพื้นฐานตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านเป็นการอพยพของคนจากหลากหลายแหล่งเข้ามาในชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนไม่แน่นแฟ้น มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ไม่สนใจกัน และหมู่บ้านมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในสายตาของหมู่บ้านข้างเคียง โดยเห็นว่าเป็นแหล่งมั่วสุมของอบายมุขประเภทต่างๆ

สภาพเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านโนนสะอาดมักอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย หรืออยู่กับตามลำพัง เพราะพ่อแม่ไปทำงานต่างถิ่น เมื่อเด็กมีปัญหาที่ไม่สามารถปรึกษาใครได้ และขาดโอกาสที่จะได้รับการอบรม หรือความอบอุ่นจากครอบครัว เยาวชนมีการใช้สารเสพติดประเภทสารระเหย

นอกจากนี้ในอดีต มีความขัดแย้งกันในชุมชนเรื่องเกี่ยวกับเงินกองทุนเด็กสากล ถึงขั้นฟ้องร้องดำเนินคดี รวมทั้งความขัดแย้งในการบริหารกองทุนต่างๆ รวมถึงผู้ค้ายาเคยมีบทบาทเป็นฝ่ายบริหารในชุมชน ความขัดแย้งในชุมชนมีมาก มีมาอย่างต่อเนื่องจนถึงขั้นแยกวัดในชุมชน และความขัดแย้งในหมู่บ้านเป็นความขัดแย้งกันหลายกลุ่ม พลังความสามัคคีในชุมชนแทบจะไม่มีเหลืออยู่

ทางราชการเข้ามาปราบปราม จับกุม ผู้ค้า ผู้เสพ อยู่เป็นระยะๆ และหน่วยทหารเข้ามาปฏิบัติการชุมชนเข้มแข็งในชุมชนเป็นเวลา 3 วัน มีการอบรมเกี่ยวกับยาเสพติดและวิชาชีพ รวมทั้งมีการเข้ามาของโครงการใบไม้ร่วงตามที่ชาวบ้านเรียกกัน ทำให้ผู้ค้าเสียชีวิตและบาดเจ็บ ทำให้ปัญหาเสพติดลดลง หลังจากหมดโครงการไป ปัญหาเสพติดก็กลับมาเหมือนเดิม

ผู้วิจัยพบว่าแผนงาน กิจกรรม ที่เกิดจากการประชุมตัวแทนหมู่บ้าน ไม่สามารถนำมาดำเนินการได้ทั้งหมู่บ้าน ดังนั้นจึงต้องหากลไกที่สามารถทำงานได้ เห็นปัญหาและอยากแก้ไข ซึ่งปรากฏว่ามีบางกลุ่มที่ยังมีความเป็นเครือญาติกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่เป็นกลุ่มที่อยู่ในประเด็นความขัดแย้งของหมู่บ้าน โครงการวิจัยฯ จึงได้ทดลองใช้กลไกกลุ่มในการดำเนินงาน

กลไกเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล : ทำไมจึงไม่ทำระดับหมู่บ้าน

การศึกษานูมิหลังของหมู่บ้าน จะพบว่าแต่ละหมู่บ้านมีสถานการณ์ของการรวมกลุ่มของเยาวชนแตกต่างกัน บางบ้านเยาวชนขัดแย้งกับผู้ใหญ่ บางบ้านเยาวชนมีความเป็นเครือญาติกัน มีการไปมาหาสู่กันเหนียวแน่น แต่มีปัญหาวว่าเยาวชนรุ่นใหญ่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี บางบ้านผู้ใหญ่แตกแยกกันมากและไม่อาจจะสนับสนุน ส่งเสริมการรวมตัวกันของเยาวชนได้ เยาวชนในหมู่บ้านมีการเคลื่อนย้ายมากด้วยเหตุของการทำงาน และการไปศึกษาต่อในเมือง ทำให้การรวมกลุ่มเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาการทะเลาะวิวาทของเยาวชนต่างหมู่บ้านกัน เยาวชนส่วนที่ค่อนข้างมีปัญหาเป็นเยาวชนที่เข้าถึงได้ยาก

ดังนั้นการสร้างกลไกกลุ่มเยาวชนจึงต้องเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง โดยเริ่มจากเยาวชนที่สามารถเข้าถึงได้ มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ครอบครัวนุญาติให้เข้าร่วมกิจกรรม การรวมกลุ่มเยาวชนจึงไม่ได้เริ่มต้นด้วยการอิงพื้นที่ แต่เมื่อรวมกลุ่มกันได้ที่อาศัยแกนเหล่านี้กลับไปทำงานกับเยาวชนในหมู่บ้าน

กรณีศึกษาของพื้นที่ตำบลป่าหวายนั่ง จังหวัดขอนแก่น ทำให้เห็นว่าการจัดทำกลไกเยาวชนอาจไม่สามารถล่อล้อนไปกับกลไกของผู้ใหญ่ได้อย่างเป็นสูตรสำเร็จ ซึ่งเรามักจะเห็นการจัดตั้งกลไกลักษณะนี้ของหลายหน่วยงาน แต่มักจะมีอายุเพียงช่วงระยะเวลาที่ทางราชการมีงบประมาณโครงการ

จากกรณีการศึกษาของพื้นที่ขอนแก่น ทำให้เห็นว่าบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาในการแก้ไขปัญหา ถ้าเชื่อว่าความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

5.1.3 กรณีศึกษาปัญหานักเรียนอาชีวะ : ต้องมีกลไกความร่วมมือของสถานศึกษาตามสภาพปัญหาของพื้นที่

กรณีปัญหาการทะเลาะวิวาท และการใช้ความรุนแรงของนักเรียนอาชีวะ เป็นปัญหาที่สืบเนื่องกันมาหลายทศวรรษ ดังนั้นเหตุปัจจัยของปัญหาจึงน่าจะมีมากกว่าการมีนักเรียนหัวโจกที่เกร แล้วดึงเพื่อนๆ ไปก่อเหตุทะเลาะวิวาท ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นก็น่าจะแก้ไขปัญหาโดยการจัดการกับนักเรียนหัวโจก จะด้วยการลงโทษให้หลายจำ หรือการฝึกอบรมบ่มนิสัยเสียใหม่ ก็น่าจะทำได้และไม่น่าจะเหลือวิสัยที่สถานศึกษาจะทำได้ แต่เราจะพบว่าปัญหาไม่ใช่เท่านั้น การทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะยังคงดำรงอยู่ และเกิดขึ้นในเกือบทุกแห่งมากบ้างน้อยบ้าง ลักษณะการทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นหลายครั้งมีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาบริบทที่แวดล้อมตัวนักเรียน ภูมิหลัง และปัญหาเชิงโครงสร้างในการบริหารจัดการ ทำให้ได้เห็นปัญหาที่กระจ่างขึ้น และเกิดการจัดการปัญหาที่ไม่ใช่เฉพาะที่ปลายเหตุ คือที่ตัวนักเรียนเท่านั้น กรณีปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะ เราจะเห็นปัญหา 2 ระดับ คือ

ปัญหาระดับมหภาค คือเรื่องเกี่ยวกับระบบการศึกษา และระบบการบริหารจัดการอาชีวศึกษา และเรื่องเกี่ยวกับภูมิหลังที่ก่อให้เกิดทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด อัตลักษณ์แบบอาชีวะที่มีการสืบทอดกันมาเป็นกระแสความคิดที่หาต้นตอไม่เจอแล้ว แต่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่และมีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนอาชีวะ

ปัญหาระดับจุลภาค คือเรื่องเกี่ยวกับระบบการดูแล และคุณภาพของสถานศึกษา การจัดการกับสถานการณ์ความขัดแย้งหรือความรุนแรงในพื้นที่ การจัดการเมื่อมีตัวกระตุ้นต่างๆ รวมถึงปัญหาความรู้สึกนึกคิดของตัวนักเรียน / นักศึกษา เนื่องจากปัญหาการทะเลาะวิวาทของนักเรียน เป็นปัญหาระหว่างสถานศึกษา แม้ว่าสถานศึกษาหนึ่งจะดูแลนักเรียนตัวเองอย่างเข้มงวด แต่ถ้าเคยมีปัญหาและอยู่ในสถานการณ์ที่พื้นที่นั้นยังมีปัญหาก็ทำให้ถูกกระทบจากปัญหาความรุนแรงได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีความร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขเมื่อเกิดมีปัญหาลุขึ้นโดยเร็ว เพื่อไม่ให้เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งบานปลายรุนแรง

การทำความเข้าใจบริบทของปัญหาทำให้เห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหทั้งในระดับจุลภาค และมหภาค และรู้ว่าโครงการ วิจัย อยู่ตรงส่วนใดของการจัดการแก้ไขปัญหากล่าวได้ว่ากิจกรรมที่โครงการวิจัยฯ ทำในเชิงปฏิบัติการ คือ การพัฒนากลไกการจัดการปัญหาในระดับเครือข่าย พื้นที่ และการทดลองทำกิจกรรมด้วยแนวคิดเชิงบวก กระตุ้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน สิ่งที่ยังทำไปไม่ถึงช่วงเวลาอันสั้น คือ การทำงานพัฒนาในระดับสถานศึกษา และไม่ได้ทำงานที่เป็นประเด็นในระดับมหภาค

อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจมิติทางสังคม วัฒนธรรมและปัญหาเชิงโครงสร้าง ทำให้เห็นรากเหง้าของปัญหา การพัฒนานักเรียนเป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่กับการแก้ไขเหตุปัจจัยของปัญหาคือ การแก้ไขปัญหในระดับจุลภาค สถานศึกษาจำเป็นต้องทำงานร่วมกันโดยไม่คำนึงถึงสังกัด ต้องมีสมานฉันท์ระหว่างสถานศึกษา เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นเบื้องต้น และต้องมีการควบคุมพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างจริงจัง

5.2 บทบาทของครอบครัวกับปัญหา และการสร้างกลไกเสริม / ทดแทน

กรณีศึกษาปัญหาเยาวชนเสพติดทั้งในชุมชนเมือง คือ ที่เชียงใหม่ และชุมชนชนบทคือที่ขอนแก่น แสดงให้เห็นลักษณะครอบครัวของชาวบ้านทั่วไป ที่ขาดความสามารถในการทำบทบาทการอบรมเยาวชน ทั้งด้วยเหตุที่ใช้เวลากับการทำมาหากินมาก และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ถึงแม้กรณีศึกษาปัญหาคาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะ จะไม่ได้ศึกษาปัจจัยครอบครัว แต่ก็อาจอนุมานว่าคงมีสภาพไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะชาวบ้านที่เชียงใหม่ และขอนแก่น ก็มีหลายครอบครัวที่สามารถส่งลูกเรียนระดับมัธยมปลายหรือเรียนอาชีวะ ดังนั้นปัญหาสถาบันครอบครัวอ่อนแอ ในแง่ของความสามารถอบรมเยาวชน เป็นปัญหาทั่วไปของสังคมไทยในปัจจุบัน และย่อมส่งผลต่อจิตลักษณะของเยาวชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรม แต่ที่สำคัญคือ พบว่าเยาวชนมีกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งอื่นๆ รอบตัว ซึ่งอาจจะมียุทธศาสตร์สำคัญมากกว่าครอบครัว โดยเฉพาะการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มเพื่อน รวมทั้งการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางตรง และที่มากับสื่อประเภทต่างๆ ทั้งกรณีศึกษาพื้นที่เชียงใหม่ ขอนแก่น และกรุงเทพฯ ล้วนพบว่ารุ่นพี่ และเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทต่อการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมาก ดังตัวอย่างของเชียงใหม่พบว่า เด็กในชุมชนจะสนใจติดตามดูการกระทำของพวกเรุ่นใหญ่กว่า และเลียนแบบพฤติกรรมของเยาวชนรุ่นใหญ่กว่า ซึ่งอาจไม่ใช่รุ่นพี่ในชุมชน แต่เป็นเยาวชนรุ่นใหญ่กว่าที่อยู่ในเชียงใหม่ เพราะชุมชนในเมืองเป็นชุมชนเปิด ในกรณีของขอนแก่นก็เช่นเดียวกัน เด็กเรุ่นเล็กก็จะเลียนแบบเด็กเรุ่นใหญ่ในชุมชน เมื่อเยาวชนเรุ่นใหญ่สูบบุหรี่ กินเหล้าใช้ยาเสพติด เด็กเรุ่นเล็กก็ทำตามเพื่อสร้างการยอมรับ

ในกรณีนักเรียนอาชีวะ รุ่นพี่ยังคงมีบทบาททางความคิดเช่นกัน จากการสัมภาษณ์ และจากแบบสอบถามยังพบว่า นักเรียนจะใช้เวลาอยู่กับเพื่อนค่อนข้างมาก แม้จะเป็นเวลาหลังเลิกเรียนแล้ว จากคำถามว่าสิ่งที่ทำให้เขารู้สึกพอใจหรือภูมิใจ หรือมีความสุขเกิดจากอะไร นักเรียน 96 คน ตอบว่าเพื่อน มี 30 คน ตอบว่าเรียนดีได้ผลสอบดี มี 17 คน ตอบว่าครอบครัว (ตารางที่ 3 ในภาคผนวก 2)

ตารางที่ 3 (ภาคผนวก 2) สิ่งที่ทำให้นักเรียนมีความสุข

สิ่งที่ทำให้พอใจ / มีความสุข	จำนวนคน
เพื่อน	96 คน
ครอบครัว	17 คน
ความสามารถของตัวเอง (ทำได้, ทำแล้วประสบความสำเร็จ)	5 คน
ทำกิจกรรม เล่นกีฬา	3 คน
กินเหล้า	1 คน
ได้เรียนวิชาที่ชอบ – ได้เรียน	7 คน
ได้ท่องเที่ยว	1 คน
เรียนเข้าใจ ได้ผลสอบดี	30 คน
ได้ทำอะไรเกี่ยวกับรถ	1 คน
สามารถทำอะไรที่ตัวเองต้องการ	13 คน
การเป็นตัวของตัวเองเวลาอยู่กับเพื่อน	1 คน
อาจารย์ร่วมมือพัฒนาโรงเรียนโดยไม่หวังผลตอบแทน	1 คน
มีแฟน	5 คน
ทำความดี	3 คน
รวม	184 คน

ตารางที่ 6 อิทธิพลของเพื่อน(ภาคผนวก 2)

คำถาม 1.8 เพื่อนมีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อท่านมากน้อยเพียงใด

ลำดับความสำคัญ 6 มากที่สุด → 1 น้อยที่สุด	จำนวนคน				รวม	
	ปวช.1	ปวช.2	ปวช.3	ปวส.	จำนวน	ร้อยละ
6	21	29	12	29	91	23
5	20	26	2	15	63	16
4	37	28	9	27	101	26
3	22	24	18	19	83	21
2	6	4	13	2	25	6
1	5	4	4	6	19	5
ไม่ตอบ	1	3	1	5	10	3
รวม	112	118	59	103	392	100

จากสภาพความเป็นจริงที่ครอบครัวมีบทบาทในการอบรมเยาวชนน้อยเกินกว่าจะรับมือกับสถานการณ์ที่เป็นอันตรายกับเยาวชนได้ ดังนั้น จึงน่าจะต้องพัฒนาในส่วนที่จะเป็นกลไกเสริม/ทดแทน และควรต้องมีการเสริมความสามารถของผู้ใหญ่ในการดูแลอบรม จัดเกล้าเยาวชน หรืออาจต้องทำให้ผู้ใหญ่ต้องจัดเกล้าเองด้วย

โครงการวิจัยฯ พื้นที่เชียงใหม่ได้พยายามให้ชุมชนเข้ามาเป็นกลไกเสริม / ทดแทนครอบครัว คือผู้ใหญ่ช่วยกันดูแลเด็กไม่เฉพาะแต่ในครอบครัวของตนเอง และทำกิจกรรมเสริมความสามารถของครอบครัวในการดูแลเด็กโดยกระบวนการเสริมความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ และจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสานการณ์ ในการอบรมเด็ก และนำกิจกรรมทางศาสนา เข้ามาให้กับทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ขณะเดียวกันก็เสริมการรวมกลุ่มของเด็ก พัฒนากลุ่มเด็กให้เข้ามามีกิจกรรมร่วมกับชุมชน

โครงการวิจัยพื้นที่ขอนแก่นได้ใช้กลไกภายในชุมชนที่น่าจะเป็นไปได้ เข้ามาดูแลปัญหาเยาวชน มีการเสริมความรู้ให้กับครอบครัว และพัฒนากลไกกลุ่มเยาวชนเข้ามาเป็นอีกกลไกหนึ่งในการช่วยกันดูแลเพื่อน และเยาวชนรุ่นเล็ก

โครงการวิจัยฯ กรณีนักเรียนอาชีวะ มีสถานการณ์ที่แตกต่างจากทั้ง 2 พื้นที่ เพราะเป็นการทำงานกับสถานศึกษา ถึงแม้ผู้วิจัยจะเห็นว่าควรมีกระบวนการที่ทำให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้อย แต่ก็ไม่สามารถทำได้ในขั้นตอนนี้ เพราะเวลาจำกัดและอยู่ที่การตัดสินใจของสถานศึกษาว่าควรทำอะไร ก่อนหลัง อย่างไร

กล่าวโดยสรุป มีความเป็นไปได้มากที่จะใช้กลไกความร่วมมือในชุมชน กลุ่มเยาวชน และสถานศึกษา เป็นกลไกเสริมหรือทดแทนบทบาทของครอบครัวในการอบรม จัดเกล้าเยาวชนหรือเป็นกลไกที่เข้าไปเสริมพลังความสามารถของครอบครัว อย่างไรก็ตามความจำกัดของครอบครัวไม่ใช่ปัจจัยเดียวของการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน ดังนั้นจึงต้องเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของกลไกทุกส่วนของสังคมในการสร้างสภาพแวดล้อม และระบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็ก รวมถึงการสร้างวิถีคิดให้เยาวชนเสียใหม่ เพื่อให้มีความฉลาดที่จะอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่โยนความรับผิดชอบให้ครอบครัวและสังคม ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

“อย่าเอาข้ออ้างว่าครอบครัวมีปัญหา แล้วต้องแก้ปัญหามิทางผิดทุกคนมีปัญหาหมด พ่อแม่หรือตัวเองก็มีความหนักหน่วง แต่ทำไมเขาหาทางออกได้ ผมเองก็มีความหนักหน่วง เข้ามาวงการนี้ก็มีปัญหา รู้สึกท้อ รู้สึกไม่ดี แต่ผมยังไม่เคยคิดว่า ผมต้องอดทนอดกลั้น ผมต้องอดทนอดกลั้นมาตลอด ผมว่าคนเราต้องแก้ปัญหามา เพราะการแก้ปัญหาคือหนทางออกของคุณเอง ถ้าคุณฉลาดต้องเลือกทางบวก คนจะได้ยกย่อง แต่ถ้าเลือกทางลบมันเป็นแค่ข้ออ้างในการแก้ตัว”

“สิ่งที่ผมยึดถือในการใช้ชีวิตคือ ความอิสระ และเคารพตัวเอง แต่ไม่ก้าวร้าว ที่สำคัญคือผู้ใหญ่ต้องเปิดโอกาส เพราะพ่อแม่ไม่ใช่เจ้าของชีวิตของลูก แต่คือคนที่ลูกรัก และเคารพมากที่สุด”

“ดร ป๊อป” สุวรา สิริพิพัฒน์

เจ้าของผลงานเรื่อง เดอะไวท์โรคขณะอายุ 17 ปี

มติชนสุดสัปดาห์ 5-11 กันยายน 2546

5.3 ชุมชนกับการจัดการแก้ไขปัญหา

เป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้วว่า ครอบครัว เป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมแต่ความเป็นชุมชน ซึ่งหมายถึงการเกาะเกี่ยวกันของครอบครัว หรือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ พื้นเพ วัฒนธรรม ความสนใจ หรือผลประโยชน์ร่วมกัน ในอดีตการเป็นชุมชนอาจหมายถึงได้จากการตั้งถิ่นฐาน แต่ในปัจจุบันความเป็นชุมชนมีมิติที่ซับซ้อนกว่ามาก กรณีศึกษาของตำบลป่าหวายนั้นเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการทับซ้อนกันของความเป็นชุมชนที่ถูกกำหนดโดยทางการกับชุมชนที่เกาะเกี่ยวกันด้วยสภาพภูมิหลังและเครือญาติ เช่น บ้านโสกเตี้ย หมู่ 7 และหมู่ 8 เป็นการแบ่งของทางราชการ แต่ความรู้สึกร่วมและความสัมพันธ์ของชาวบ้านเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกัน มีการทำนุบำรุงงานประเพณีพร้อมกัน มีกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการร่วมกัน กรณีบ้านโนนสะอาด แม้จะเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่การเกาะเกี่ยวกันในระดับหมู่บ้านแทบจะไม่มี กรณีชุมชนท่าสะอาด ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่ แม้จะมีคณะกรรมการชุมชนตามโครงสร้างที่ทำกันโดยทั่วไป แต่ความรู้สึกร่วมว่าอยู่ในชุมชนเดียวกันมีน้อย โดยเฉพาะในเยาวชนรุ่นหลังซึ่งมีความสัมพันธ์กับคนนอกชุมชนมากกว่า สำหรับกรณีการจัดการปัญหาความรุนแรงในกลุ่ม

นักเรียนอาชีวะ พบการเกาะเกี่ยวกันของสถานศึกษาเป็นเครือข่าย ซึ่งก็เป็นชุมชนในอีกลักษณะหนึ่ง

การจัดการปัญหาที่มีความยุ่งยาก ดังเช่น กรณีปัญหายาเสพติด และปัญหาความรุนแรง ซึ่งต้องมีการพัฒนากลไก การจัดการปัญหาในระดับชุมชนหรือระดับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกเสริมหรือทดแทน กลไกครอบครัว รวมถึงการจัดการให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ผู้ดำเนินโครงการไม่อาจใช้กลไกแบบสำเร็จรูป ดังเช่นมักมีความคิดว่าการมีส่วนร่วมของ อบต. คือการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งไม่เป็นจริงเสมอไป การทำความเข้าใจภูมิหลัง องค์ประกอบและสถานการณ์ของชุมชน จะทำให้เข้าใจและเห็นกลไกในการจัดการปัญหาตามสภาพความเป็นจริง ถึงแม้ว่าโครงการวิจัยฯ จะใช้คำว่า การจัดการปัญหาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องทั้งหมด เพราะแม้ว่าโครงการวิจัยฯ จะเสนอตัวเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน แต่โดยกระบวนการทำงานของทั้งสามพื้นที่เป็นการทำให้ชุมชนตระหนักในความเป็นเจ้าของปัญหา หรือมีความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหา และพึ่งตนเองในการจัดการแก้ไขปัญหา โดยโครงการวิจัยฯ เป็นเพียงผู้สนับสนุนในด้านต่างๆ และกระตุ้นให้เกิดการคิดค้น ร่วมมือกันในการจัดการปัญหา

5.4 สถานการณ์ปัญหา กับบทบาทของเยาวชนในการร่วมจัดการแก้ไขปัญหา

โครงการวิจัยฯ พื้นที่เมืองเชียงใหม่ และขอนแก่น เป็นกรณีศึกษาปัญหาเสพติด ส่วนโครงการวิจัยฯ พื้นที่กรุงเทพฯ ศึกษาปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะแต่พบว่าปัญหาความรุนแรง การทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น เป็นปัญหาร่วมที่มีอยู่ในทุกพื้นที่

กรณีชุมชนท่าสะอาด ซึ่งมีพื้นที่เพียงประมาณ 10 ไร่ มี 102 ครัวเรือน มีประชากร 338 คน แต่เด็กในชุมชนกลับไม่รู้จักมักคุ้นกัน มีการแบ่งโซนกันอยู่ บางทีก็ทะเลาะกันด้วยเหตุเช่น ไม่ชอบจี๋หน้า ไม่ถูกชะตา วางท่าหยิ่งแก๊กไม่เข้าท่า ฯลฯ เด็กบางกลุ่มในชุมชนจะตั้งชื่อซอยหน้าบ้านของกลุ่มตรงข้ามว่า “พวกชอยจี๋หมา” เพราะชอยนั้นมีคนเลี้ยงหมาเยอะ ชอบปล่อยหมาขี้เรื้อราดในซอย ทำให้เด็กๆ ในชอยนั้นไม่พอใจถึงกับนัดกลุ่มยกพวกตีกัน การทะเลาะวิวาทกันมีอยู่ในกลุ่มเด็กวัยรุ่นผู้หญิงด้วย นอกจากนี้เด็กวัยรุ่นชายรุ่นเล็กก็มักจะไฝฝืนว่าจะเข้าไปสังกัดกลุ่มแก๊งค์ ตั้งชื่อกลุ่มแก๊งค์ของตัวเองว่า SPK แสดงออกโดยการเขียนตามกำแพงหรือเขียนป้ายชื่อตนเองเวลาทำกิจกรรม โดยที่กลุ่ม SPK ยังไม่มีตัวตน ซึ่งเหมือนกับการเลียนแบบเยาวชนรุ่นใหญ่ที่ไปสังกัด หรือมีเพื่อนอยู่ในกลุ่ม NDR ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงกว้างขวางในจังหวัดเชียงใหม่ เด็กให้เหตุผลกับการมีสังกัดว่าเพื่อป้องกันมิให้ถูกข่มเหง หรือเป็นการประกาศว่าตนมีพรรคพวกมาก

กรณีตำบลป่าหวายนั่ง จังหวัดขอนแก่น ก็เช่นเดียวกัน จะมีเยาวชนบางส่วนที่มีลักษณะแตกต่างกันกับเยาวชนทั่วไป คือ ชอบทำกิจกรรมที่ตื่นเต้น ท้าทาย ห้าวหาญ และเป็นพฤติกรรมเชิงลบ เช่น การตีไก่ เล่นการพนัน แข่งรถมอเตอร์ไซด์ เทียวงานบุญ ดื่มเหล้า และทะเลาะวิวาท เมื่อมีงานบุญ จึงมักมีปัญหาเยาวชนตีกัน และมีกรณีบ้านนี้ไม่ถูกกับบ้านนั้น ถ้าไปเหยียบถิ่นกันก็อาจจะถูกทำร้าย เยาวชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เข้าถึงได้ยาก อย่างไรก็ตามการที่สามารถเอาเยาวชนกลุ่มนี้บางส่วนมาร่วมกิจกรรมทำให้ความขัดแย้งลดลง และสามารถไปมาหาสู่กันได้มากขึ้น

กรณีกลุ่มนักเรียนอาชีวะ ผู้วิจัยไม่พบว่ามีปัญหาการใช้สารเสพติดประเภท ยาบ้า กัญชา ฯลฯ มากมายนัก และสถานศึกษาได้ดูแลเอาใจใส่ปัญหานี้ค่อนข้างดี แต่ที่พบคือ นักเรียนมีการดื่มเหล้ากันมาก โดยเฉพาะในกลุ่มที่ค่อนข้างเกเร ซึ่งคล้ายคลึงกับสภาพเยาวชนของขอนแก่น และการดื่มเหล้าของเยาวชนก็มักเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดเหตุทะเลาะวิวาทกันได้ง่ายขึ้น อาจกล่าวได้ว่าปัญหาการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ส่วนหนึ่งเป็นไปตามวัยที่มีอารมณ์รุนแรง ความยับยั้งชั่งใจต่ำ แต่จะเป็นการก่อเหตุรุนแรงขึ้นกับเหตุปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ประกอบเรื่องการพิจารณาขนาดของกลุ่มปัญหาหรือกลุ่มเป้าหมายของทั้งปัญหายาเสพติด และปัญหาความรุนแรง ผู้วิจัยพบว่าขึ้นอยู่กับวิธีการมองปัญหา ทั้งสองกรณีล้วนเป็นปัญหาที่ไม่เปิดเผย เพราะเป็นการกระทำความผิด ดังนั้นการที่จะทราบข้อมูลชัดเจนเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก กรณีปัญหายาเสพติดผู้ที่มีทั้งผู้ติด และยังไม่ติด กับผู้เข้าทดลองใช้หรือผู้ที่ใช้แล้วหยุดแล้วกลับมาใช้ใหม่ ถ้าเป็นผู้ติดก็อาจจะสังเกตเห็นได้ง่ายแต่จะมีจำนวนไม่มาก กรณีปัญหาความรุนแรงก็เช่นเดียวกัน แต่ละสถานศึกษาอาจารย์มักจะทราบว่ามีนักเรียน / นักศึกษา คนใดเป็นหัวหน้ากลุ่ม บางสถานศึกษาหัวหน้ากลุ่มก็เป็นผู้ดูแลกลุ่มในการเดินทางด้วย ขณะที่นักเรียนประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม เป็นผู้เคยมีประสบการณ์ทั้งในแง่ผู้กระทำและถูกกระทำในการทะเลาะวิวาท และเห็นว่าการต่อสู้เป็นเรื่องที่สมควรทำได้ การทะเลาะวิวาทหรือการก่อเหตุจึงมักเกิดขึ้นในลักษณะเป็นกลุ่มดังนั้นการพยายามหาหัวใจและทำงานเฉพาะกับหัวใจ อาจจะไม่ใช่ทิศทางที่ถูกต้อง เช่นเดียวกับการที่จะทำงานโดยการพยายามความหาตัวผู้เสพ ซึ่งถ้าเป็นกลุ่มติดจะเห็นได้ชัด แต่เข้าถึงได้ยาก การจัดการปัญหาทั้งสองกรณีจึงน่าจะทำงานกับเยาวชนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มปกติควบคู่กันไปเพื่อให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่ดีและเข้มแข็งขึ้น เป็นตัวควบคุมบรรยากาศของส่วนใหญ่ไม่ให้ความไม่ถูกต้องขยายตัวหรือมีบทบาทครอบงำ ส่วนหัวใจจริงๆ หรือเยาวชนที่ติดสารเสพติดควรดำเนินการในลักษณะเฉพาะบุคคลและมีครอบครัวเข้าร่วมรับผิดชอบ

บทบาทของเยาวชนในการร่วมจัดการแก้ไขปัญหา

การพยายามจำแนกเยาวชนเป็นกลุ่มดี และไม่ดี มักเป็นทัศนะของผู้ใหญ่และมักจะกีดกันไม่ให้บุตรหลานไปคบกับกลุ่มไม่ดี แต่ในทัศนะของเยาวชนเองพวกเขาไม่ได้แยกเช่นนั้น ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ดีที่ทำให้เยาวชนทั้งสองกลุ่มไม่แปลกแยกกัน และสามารถเกื้อหนุนให้เพื่อนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในกรณีการทำงานของเครือข่ายเยาวชน กลุ่มดินโป่ง ของขอนแก่น และกรณีการทำงานร่วมกันของกลุ่มนักเรียนอาชีวะในการทำค่ายอาชีวะพัฒนาน้องที่

การให้เยาวชนเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหา จะต้องสนับสนุนช่วยเหลือให้เยาวชนมีการรวมตัวกันมีขั้นตอนในการพัฒนากลุ่ม ซึ่งผู้ใหญ่จะต้องช่วยสนับสนุนอย่างจริงจัง เพราะการสร้างกลุ่มเยาวชนมักจะต้องเริ่มต้นกันใหม่ แม้ว่าบางชุมชนพอจะมีร่องรอยเดิมอยู่บ้าง แต่ก็ขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง และมักจะมียุทธศาสตร์เป็นเพียงผู้ช่วยงานบุญหรือกิจกรรมของผู้ใหญ่ จากประสบการณ์ของพื้นที่เชียงใหม่และขอนแก่น เมื่อกลุ่มเยาวชนได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรม (เป็น actor) เช่น การรับผิดชอบในการจัดงานวันเด็กโดยผู้ใหญ่สนับสนุนช่วยเหลือในกรณีที่เชียงใหม่ หรือการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ โดยเยาวชนที่ขอนแก่น ทำให้ผู้ใหญ่ในชุมชนเริ่มมองเห็นความสามารถของเยาวชน พ่อแม่มีความภาคภูมิใจในลูกหลานให้การยอมรับในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนมากขึ้น และกลายเป็นกำลังสำคัญให้กับองค์กรของผู้ใหญ่ ทำให้องค์กรของผู้ใหญ่คึกคัก มีชีวิตชีวามากขึ้น ทำให้ช่องว่างระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนลดลง ผู้ใหญ่มีความเข้าใจและไว้วางใจในการรวมกลุ่มของเยาวชนมากขึ้น ว่าเยาวชนไม่ได้มาร่วมกันแหม่มั่วสุมทำเรื่องเสียหาย

ในกรณีของการสร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียนอาชีวะยังมีน้อยมาก กิจกรรมส่วนใหญ่ยังเป็นกิจกรรมที่ผู้ใหญ่คิด โดยมีนักเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของนักเรียนควรจะต้องมีพื้นฐาน (infrastructure) คือมีกลุ่มแกนนำนักเรียนในสถานศึกษา ที่เข้ามาทำงานร่วมกับครู-อาจารย์ ในการทำกิจกรรมนักเรียน / นักศึกษา มีการพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่องนักเรียนจะต้องเป็นเจ้าของกลุ่ม มีอิสระในการคิดและมีเสรีในการทำกิจกรรม โดยอาจารย์เป็นเพียงที่ปรึกษาและผู้สนับสนุน ซึ่งจะเป็นโอกาสให้นักเรียนได้เจริญเติบโตทางความคิด จากการได้ทำงานในทางสร้างสรรค์ แต่สถานศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดพื้นฐานกลุ่ม / ชมรมนักเรียน นักศึกษา หรือถ้ามีอยู่บ้างก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหาความรุนแรง

จากประสบการณ์ของโครงการวิจัยฯ กลุ่มเยาวชนเป็นกลไกที่มีประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาอย่างมาก เพราะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยไม่แปลกแยก แต่อุปสรรคสำคัญของการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการแก้ไขปัญหา คือทัศนคติของผู้ใหญ่ที่ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและขาดความไว้วางใจในตัวเยาวชน รวมทั้งขาดทักษะในการสร้างการมีส่วนร่วม ผู้ใหญ่มักเคยชินกับการเป็นผู้สั่งการ และให้ความสำคัญกับผลมากกว่ากระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงไม่ได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของเยาวชนโดยอัตโนมัติ

5.5 มิติของการทำงานพัฒนาในประเด็นล่อแหลม

1. ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่อยู่ในที่มืด และผู้ที่เกี่ยวข้องอาจได้รับอันตราย ปัญหาความรุนแรงเป็นปัญหาที่สถานศึกษาไม่อยากจะเปิดเผยเพราะเกี่ยวข้องกับภาพพจน์ของสถานศึกษา และสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา การทำงานทั้งสองประเด็นนี้จึงมีความยากลำบากในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและสร้างการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะเมื่อเป็นงานวิจัยด้วยยิ่งทำให้การทำงานพัฒนายากขึ้นไปอีก เพราะงานวิจัยต้องทำให้ปัญหากระจ่าง ซึ่งอาจจะกระทบกับความรู้สึกและความไว้วางใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงต้องพยายามรักษาสมดุลระหว่างการทำให้กระจ่างเพื่อประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาโดยรวม กับการรักษาความร่วมมือกับสถานศึกษาหรือกับคนในชุมชน
2. ปัญหายาเสพติดและปัญหาความรุนแรง เป็นปัญหาเรื้อรังที่มีมานาน ผู้ที่เกี่ยวข้องมักคิดว่าเป็นปัญหาที่แก้ไม่ได้ ปกปิดปัญหาหรือผลัดภาระการแก้ไขไปที่คนอื่นและเยาวชนในกลุ่มนี้ก็จะถูกมองเฉพาะด้านที่เป็นปัญหา และไม่ถูกมองเห็นในด้านที่เป็น ศักยภาพทางบวก ดังนั้นกระบวนการทำงานจึงต้องสร้างความตระหนักของชุมชนหรือสถานศึกษาใน 2 เรื่อง คือ ความตระหนักว่าปัญหานี้เป็นของตนเอง ต้องเปิดปัญหาและช่วยกันแก้ไขให้ได้ และต้องตระหนักว่าเยาวชนยังมีศักยภาพด้านบวกที่สามารถพัฒนาได้ถ้าได้รับโอกาส และมีวิธีการแก้ไขที่เหมาะสม

การใช้มาตรการด้านลบของรัฐ มีผลทำให้เกิดการปกปิดปัญหา ขณะที่มาตรการที่ดูเหมือนจะเป็นมาตรการด้านบวก ก็อาจมีผลทางลบได้ เช่นการมอบธงให้เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ดังกรณีศึกษาของขอนแก่นก็ทำให้เกิดการปกปิดปัญหาเช่นกัน การปกปิดปัญหาทำให้รัฐและสังคม รับรู้สถานการณ์ปัญหาค่ำกว่าความเป็นจริง และทำให้การสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหามีไม่สมเหตุสมผลตามความเป็นจริง

- 3.. สังคมมีปฏิกิริยาต่อการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะในทางที่ไม่ยอมรับค่อนข้างรุนแรง ซึ่งน่าจะมากกว่ากรณีปัญหายาเสพติด เช่นการแสดงความรู้สึกผ่านโพลทางทีวีกว่าร้อยละ 80 เห็นด้วยกับการจัดทำบัญชีดำ โดยอาจไม่รู้วาระบบข้อมูลที่มีอยู่ไม่มีความสมบูรณ์ ถูกต้องตามความเป็นจริงหรือกว่าร้อยละ 70 เห็นด้วย

กับการใช้คำว่าที่รุนแรง ปฏิกริยาของสังคมเช่นนี้ ยิ่งเป็นการกดทับความรู้สึกถึงคุณค่าของตัวเองของนักเรียน / นักศึกษา อาชีวะ ยิ่งทำให้เกิดการไม่เห็นค่าของตัวเอง (low self esteem) ดังนั้นกระบวนการทำงานพัฒนายังต้องทำงานเชิงบวก ซึ่งนอกจากจะเป็นการแก้ปัญหา self esteem ของนักเรียนแล้ว ยังทำให้สังคมได้รับรู้คุณค่าด้านบวกของนักเรียนอาชีวะมากขึ้น

4. การทำงานกับเยาวชน จำเป็นต้องมีผู้ปฏิบัติงานหรืออาสาสมัครคนหนุ่มสาว หรือเยาวชน มาช่วยดำเนินการ เพราะจะสื่อสารเข้าถึงกันได้ง่าย แต่กำลังคนหนุ่มสาวหรือเยาวชนที่จะสามารถทำงานพัฒนาได้มีค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะการทำงานกับประเด็นที่อ่อนแอกและเสี่ยง เช่น ประเด็นยาเสพติด และความรุนแรง สังคมไทยควรมีการผลิตหรือสนับสนุนการสร้างอาสาสมัครพัฒนาสังคมให้มากขึ้น
5. การทำงานพัฒนาเยาวชน มีธรรมชาติที่ต้องเข้าใจประการหนึ่งคือ เยาวชนมีการเคลื่อนย้ายสูง โดยเฉพาะชนบทซึ่งอาจจะออกนอกพื้นที่เพื่อไปทำงานหรือเรียนต่อ ในกรณีเยาวชนในสถานศึกษาก็อาจมีการจบการศึกษา ย้ายที่เรียน ดังนั้นการทำงานกับเยาวชนจึงต้องทำอย่างต่อเนื่องรุ่นแล้ว รุ่นเล่า สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจกับการพัฒนาเยาวชนกลุ่มเป้าหมายในกรณีที่เป็นการทำงานกับชุมชนคือ การทำงานในการสร้างภูมิทัศน์ให้กับเยาวชนรุ่นเล็ก และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้ยั่งยืน เช่น มีกลไกของชุมชนในการดูแลเด็ก มีกิจกรรมในการพัฒนาความคิดเด็กอย่างสม่ำเสมอ
6. การทำงานพัฒนาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน เป็นการทำงานที่ต้องการความยืดหยุ่น พลิกแพลงและมีจังหวะก้าว แผนงานที่ได้นำเสนอไปแล้ว อาจต้องเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกถ้าเห็นว่าไม่สอดคล้องกับสถานการณ์แล้ว หรือยังไม่มีความพร้อม โครงการลักษณะนี้ไม่น่าจะทำในเวลาเพียงปีเศษแล้วหวังว่าจะเกิดผลในแง่การแก้ไขปัญหาหรือมีบทเรียนสำคัญได้ ประสบการณ์โครงการวิจัยฯ พบว่าการทำงานแล้วได้ผลพอสมควรในการสร้างกลไกในการจัดการปัญหา เพราะทั้ง 3 พื้นที่มีทุนเดิมคือ มีการทำงานมาบ้างแล้ว นักวิจัยหรือผู้ปฏิบัติงานมีข้อมูลพื้นฐานและรู้จักผู้คนในพื้นที่อยู่ก่อน จึงสามารถใช้เวลาเท่านี้ได้
7. แม้ว่าการแก้ไขปัญหาต้องมีการแก้ไขปัญหาในระดับมหภาค แต่การแก้ไขปัญหาในระดับจุลภาค คือ ระดับชุมชน ระดับสถานศึกษา หรือระดับเครือข่าย เป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจควบคู่กันไป และยังต้องการประสบการณ์ เทคนิคการทำงานในการจัดการปัญหาอีกมาก

การทำงานของโครงการวิจัยฯ ในระยะสั้นๆ ในระดับจุลภาค เกิดผลที่สำคัญ คือ

- กระตุ้นให้เกิดการสร้างหรือพัฒนากลไกตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่และเกิดความรู้สู่การร่วมในการเป็นเจ้าของกลุ่มมากขึ้น มีการประสานทรัพยากรจากภายนอกมากขึ้น
- ทำให้เกิดความสัมพันธ์ ความร่วมมือกันมากขึ้น จากเดิมที่ต่างคนต่างอยู่ หรือบ้างมีความขัดแย้งกัน
- ความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหามีมากขึ้น ซึ่งเดิมหวังพึ่งให้ภาครัฐเป็นผู้เข้ามาแก้ปัญหา โดยเฉพาะในกรณีปัญหายาเสพติด โครงการทำให้ปัญหาระดับบุคคลหรือระดับครอบครัวเป็นปัญหาของส่วนรวม

8. โครงการสำเร็จรูปของส่วนกลางที่ไต่ลงไปยังพื้นที่จะให้ผลที่ต่างกัน ขึ้นกับปัจจัยภายในของชุมชน ประสบการณ์ที่พบในพื้นที่ กรณีปัญหาเสพติดไม่เห็นผลที่เกิดขึ้นที่ยั่งยืน การกดดันทำให้ผู้เสพออกนอกพื้นที่ หรือมีการแสวงหาอื่นทดแทน เช่น กาแฟผสมเหล้า การใช้สารระเหย ความเป็นมาของการใช้สารเสพติดในพื้นที่ขอนแก่น แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการใช้สารเสพติดไม่เปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่เปลี่ยนคือชนิดของสารเสพติด เช่นในยุคก่อนยาบ้าแพร่หลาย ชาวบ้านที่ใช้แรงงานจะใช้จ่ายทั้งใจ กัญชา เหล้า ต่อมาใช้กัญชา เหล้า ยาบ้า เมื่อมีการกดดันปราบปรามการใช้ยาบ้า ก็มีการใช้สารเสพติดชนิดอื่นมาทดแทน
9. กลไกการจัดการแก้ไขปัญหา ควรทำไปตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ไม่ควรถูกกำหนดให้เป็นแบบเดียวกัน หรือทำตามความสะดวกของส่วนกลาง แต่ไม่เกิดประโยชน์ในการจัดการแก้ไขปัญหา และอาจเป็นภาระของชุมชนหรือสถานศึกษา ส่วนกลางควรทำหน้าที่ในการตรวจสอบเพื่อสนับสนุนให้เกิดการจัดการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ
10. ความรู้ ประสบการณ์และทักษะของนักวิจัย และผู้ปฏิบัติงาน มีส่วนสำคัญต่อการกำหนดกิจกรรมของพื้นที่ ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการจัดการ แก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินี้เป็นข้อจำกัดทั่วไปไม่ว่าใครจะเป็นคนทำ ดังนั้นคนทำงานจะต้องตระหนักว่าตัวเองมีข้อจำกัด และพยายามแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรอื่นๆ
11. ในการจัดการกับปัญหาทั้งยาเสพติด และปัญหาการทะเลาะวิวาท / ปัญหาความรุนแรงของนักเรียน หน่วยงานส่วนกลาง เช่น สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและกระทรวงศึกษาธิการ มักจะเสนอแนวทางให้มีการพัฒนาระบบข้อมูลพฤติกรรมของ

นักเรียนเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล รายกลุ่มและเพื่อให้ข้อมูลที่จัดเก็บถูกรวบรวมเป็นข้อมูลระดับชาติ (เอกสารการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด 2544 และมาตรการของกระทรวงศึกษาธิการ 2546) กรณีปัญหาการทะเลาะวิวาทอาจเรียกอย่างง่ายว่าการจัดทำรายชื่อนักเรียนหัวโจก รวมถึงการขึ้นบัญชีดำ สถานศึกษาที่นักเรียนมีปัญหาการทะเลาะวิวาท

จากประสบการณ์โครงการวิจัยฯ พบว่าการจัดทำข้อมูลรายบุคคลของทั้ง 2 กรณีปัญหาเป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่ในชุมชน หรือสถานศึกษาไม่ต้องการทำ เพราะการทำเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบต่อเยาวชนอย่างคาดการณไม่ได้ และเห็นว่าตนเองมีหน้าที่ที่จะต้องอบรมดูแลให้เยาวชนเป็นคนดี ดังนั้นถ้าชุมชนหรือสถานศึกษาจะทำระบบคัดกรอง ก็ต้องการทำเป็นการภายในมากกว่าการทำเพื่อส่งต่อข้อมูลให้หน่วยงานอื่น หรือแม้แต่หน่วยงานต้นสังกัด ดังนั้นการบังคับให้ทำจึงไม่ได้ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง และสภาพของข้อเท็จจริงมีการเปลี่ยนแปลง เช่น กรณีการทะเลาะวิวาท บางช่วงสถานศึกษา A มีปัญหามาก บางช่วงสถานศึกษา B มีปัญหามาก ดังนั้นด้วยระบบที่เป็นอยู่ปัจจุบันหน่วยงานกลางจึงไม่มีข้อมูลที่ต้องตามความเป็นจริง

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่ามาตรการดังกล่าวไม่เกิดประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติด ทำให้การแก้ไขปัญหายิ่งยุ่งยาก เพราะจะทำให้เกิดการปกปิดข้อมูล และเกิดความขัดแย้งกันในชุมชน ที่สำคัญมาตรการดังกล่าวสะท้อนทัศนคติการมองปัญหาเยาวชนที่ตัวเยาวชนในทางลบ ทำให้มักมีการใช้กระบวนการที่มุ่งแก้ด้านลบมากกว่าการส่งเสริมให้แสดงศักยภาพด้านบวก ยิ่งไปกว่านั้นกระบวนการแก้ไขอาจเป็นการผลิตซ้ำความรุนแรง และยิ่งกดทับคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเยาวชน

บทสรุป

เมื่อเด็กมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ผู้ใหญ่ต้องเรียนรู้ที่จะสำรวจตัวเองและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ เพราะเด็กเรียนรู้จากชีวิต

โคโรธี แอล นอลเต้ กล่าวว่า

ถ้า เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่การตำหนิติเตียน

พวกเขาจะเรียนรู้การกล่าวโทษผู้อื่น

ถ้า เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นมิตร

พวกเขาจะเรียนรู้ที่จะต่อสู้

ถ้า เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

พวกเขาจะมีความศรัทธาในตัวเองและคนรอบข้าง

ถ้า เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการยอมรับ

พวกเขาจะเรียนรู้ที่จะชอบตัวเอง

ถ้า เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สงบสุข

พวกเขาจะมีสันติภาพในจิตใจ

ฯลฯ

จากคู่มือความฉลาดทางอารมณ์

กรมสุขภาพจิต

ปัญหาเยาวชนที่แสดงออกด้วยปรากฏการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่างๆ เช่น การใช้สารเสพติด การทะเลาะวิวาท การใช้ความรุนแรง การแข่งรถซิ่ง การลักขโมย การสร้างกลุ่มแก๊งค์ ฯลฯ ล้วนเป็นดัชนีแสดงสุขภาพของสังคม แต่การทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของแต่ละปรากฏการณ์ยังมีอยู่น้อยมาก ทำให้ขาดความเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นจริง และขาดการแก้ไขปัญหามาบนพื้นฐานของข้อมูล ความรู้ รวมถึงสังคมตระหนักถึงปัญหาค่ากว่าความเป็นจริง

6. บทคัดย่อ และ ข้อเสนอแนะวิธีการจัดการปัญหากรณีศึกษา

บทคัดย่อ

6.1 กรณีปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะ

โครงการวิจัยฯกรณีปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะ เป็นประเด็นปัญหาหนึ่งในสองปัญหาที่โครงการวิจัยฯทำการศึกษา มีวัตถุประสงค์ พื้นที่การศึกษา แนวทางปฏิบัติงาน และผลที่ได้จากการศึกษาโดยสังเขป คือ

วัตถุประสงค์

1. ทบทวนองค์ความรู้ และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา
2. สังเคราะห์องค์ความรู้เดิม ประสานกับแนวคิดการพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของนักเรียน และสถานศึกษา รวมทั้งเครือข่ายการทำงานเพื่อสร้างกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนานักเรียนและแก้ไขปัญหาในระดับที่เห็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย และเกิดกลไกการบริหารจัดการ
3. เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลไกฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา เกิดบทเรียนที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

พื้นที่การศึกษา

สถานศึกษาอาชีวศึกษา ภาครัฐ และเอกชน 13 แห่ง ในพื้นที่ใกล้เคียงกันย่าน
ลาดพร้าว รามคำแหง มีนบุรี สุวินทวงศ์ และหนองจอก

ผลการศึกษา

โครงการวิจัยฯ ได้ศึกษากรณีปัญหาความรุนแรงและการทะเลาะวิวาทของนักเรียน
อาชีวศึกษาโดยพิจารณาภูมิหลัง ปัญหาเชิงโครงสร้างและการบริหารจัดการ และเหตุ
ปัจจัยที่เป็นตัวแปรของปัญหา ทั้งเหตุปัจจัยภายใน คือ ที่ตัวนักเรียน นักศึกษา
และเหตุปัจจัยภายนอก คือ ระบบดูแลของสถานศึกษา สภาพการณ์ความรุนแรง
ตัวกระตุ้น และสภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นการพิจารณาปัญหาการทะเลาะวิวาท
ของนักเรียนอาชีวศึกษาที่ดำรงอยู่มากกว่า 5 ทศวรรษ และมีความรุนแรงมากขึ้นใน
ช่วง 3 ทศวรรษหลัง โดยพิจารณาจากบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับมหภาค และ
ระดับจุลภาค ทำให้เกิดความเข้าใจปัญหาอย่างรอบด้านและตรงประเด็นมากขึ้น

การศึกษาเหตุปัจจัยภายใน คือ ตัวนักเรียน นักศึกษา โครงการวิจัยใช้ทั้งการศึกษาเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม และแบบวัดทัศนคติ และการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่านักเรียนนักศึกษาประมาณครึ่งหนึ่ง มีทัศนคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาท มีเพียงประมาณร้อยละ 10.6 ที่มีความชัดเจนว่า การทะเลาะวิวาทเป็นเรื่องไม่ดี เหตุผลของการเกิดการทะเลาะวิวาทส่วนใหญ่ นักเรียนให้เหตุผลว่า เป็นเรื่องหมั่นไส้ ยั่วแหย่ และเป็นการป้องกันตัว โครงการวิจัยได้แยกแยะเหตุปัจจัยภายในเป็น 2 เรื่อง คือ เรื่องจิตลักษณะ และ อัตลักษณ์ หรือ อุดมโนทัศน์ พิจารณากระบวนการเรียนรู้ทางสังคมทั้งจากกลุ่มปฐมนูมี คือ ครอบครัว ครู – อาจารย์ เพื่อน/รุ่นพี่ และทุติยภูมิ คือ ภูมิหลังทางการเมือง วัฒนธรรม ตัวแบบและสื่อ

รายงานการศึกษาได้แสดงให้เห็นความคิด ทักษคตินักเรียน นักศึกษา ต่อการทะเลาะวิวาท และการใช้ความรุนแรง ความคิด ทักษคตินี้เหล่านี้เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของนักเรียนที่มาจากสังคมชาวอาเซียน และวัฒนธรรมของสังคมไทย รวมถึงถูกเพิ่มระดับความรุนแรงจากเหตุการณ์ทางการเมืองในอดีต

การศึกษาเหตุปัจจัยภายนอก พบว่าสถานศึกษาเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา การควบคุมสถานการณ์ความรุนแรงให้อยู่ในภาวะปกติเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะความรุนแรงจะชักนำให้เกิดความรุนแรงครั้งต่อไป การพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์ ทำให้เห็นกลุ่มขัดแย้งหลักและรอง ทำให้สามารถกำหนดขอบเขตความร่วมมือตามสภาพความเป็นจริง

โครงการวิจัยฯ ได้กระตุ้นและสนับสนุนการทำงานของกลไกในการแก้ไขปัญหา คือ เครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา และขยายความร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โครงการวิจัยฯ ได้เสนอแนวคิดเพื่อปรับกระบวนการทำงานให้เป็นแนวคิดเชิงบวก และให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมที่มีความหลากหลายมากขึ้น กิจกรรมต่างๆที่ได้มีการดำเนินการไป เช่น ค่ายแกนนำอาชีวะสมานฉันท์ ค่ายดนตรี งานรณรงค์ งานอาสาพัฒนาและ กิจกรรมทางศาสนา(อิสลาม) ทำให้เกิดบทเรียนในการทำงานร่วมกัน ทั้งคณะทำงาน และ ครูอาจารย์ เกิดความมั่นใจในการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสถานศึกษา มากขึ้น

อย่างไรก็ตามเนื้อหา เทคนิค และทักษะในการจัดกิจกรรมเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงว่า พัฒนาร่วมกันเพื่อให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้น

ข้อเสนอแนะและวิธีการแก้ไข

กรณีปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะในพื้นที่กทม. และปริมณฑล

คณะทำงานโครงการวิจัยฯ ได้ออกบทเรียนจากประสบการณ์ในการทำปฏิบัติการมีข้อเสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหาซึ่งสามารถดำเนินการได้ในระดับของสถานศึกษาภายใต้ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างปัจจุบันดังนี้

1. ควรสำรวจสถานการณ์ปัญหาเบื้องต้นในแต่ละโซนพื้นที่เพื่อจัดทำกลไกเครือข่ายที่ประกอบด้วยสถานศึกษาภาครัฐและเอกชนตามโซนของพื้นที่ โดยคำนึงถึงสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง จำนวนสถานศึกษาในเครือข่ายไม่ควรมากเกินไปจนทำให้เกิดความไม่สะดวกในการประสานงาน เพราะการประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานของเครือข่าย
2. สร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประเมินประสบการณ์ปัญหาาร่วมกันของสมาชิกในเครือข่าย เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาของสถานศึกษา
3. สถานศึกษาควรจะพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ให้นักเรียนมีโอกาสปฎิบัติสักรัดกับสังคมให้มากขึ้น เพื่อประโยชน์ทั้งในแง่วิชาการ และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทัศนคติ และทักษะชีวิตของนักเรียน

4. สถานศึกษาควรให้ความสนใจใส่ใจในการใช้การทำการกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา นักเรียน นักศึกษา อย่างจริงจัง และจะต้องมีการปรับปรุงให้การทำการกิจกรรมเป็น กระบวนการเรียนรู้อย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อการพัฒนาตนเองของนักเรียน นักศึกษา ทั้ง ในแง่จิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การควบคุมตนเอง การทำงานร่วมกับ ผู้อื่น ความเสียสละ ฯลฯ
5. สถานศึกษาควรพัฒนาครู – อาจารย์ ให้มีความเข้าใจและสนับสนุนกระบวนการ สร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียน นักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นให้เกิด บรรยากาศของการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ ซึ่งการสนับสนุน กลุ่ม ชมรม ภายใน สถานศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญในการสร้างบรรยากาศใหม่ ๆ ในการเรียนรู้ พัฒนาตน เองของนักเรียน นักศึกษา การพัฒนากิจกรรมภายในสถานศึกษาโดยกระบวนการที่ นักเรียน นักศึกษาเป็นผู้ริเริ่มและเป็นเจ้าของกิจกรรม ให้มีความน่าสนใจและหลากหลาย อาจจะเป็นโครงการนำร่องที่ให้องค์กรภายนอก (Third party) เข้ามาช่วย ในการพัฒนา
6. การจัดกิจกรรมให้นักเรียน นักศึกษา ต่างสถาบันได้มีโอกาสพบปะ สื่อสารกัน จะทำ ให้ความรู้สึกรักหวาดระแวง เป็นอริกันลดลงได้ แต่จะต้องมีการพัฒนากระบวนการ วิธีการให้แบบค่าย นักเรียน นักศึกษา ควรได้รับการเตรียมการก่อนมาพบกัน ซึ่งควร เป็นการพบกันอย่างมีจุดมุ่งหมายที่สร้างสรรค์ และมากกว่าการมาพบปะกันเพื่อสร้าง ความสมานฉันท์ กิจกรรมอาจทำได้หลายลักษณะ เช่น กิจกรรมบริการสังคม กิจกรรมทัศนศึกษา กิจกรรมค่าย กิจกรรมรณรงค์ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมฝึก อบรม ฯลฯ
7. สถานศึกษาควรเอาใจใส่กับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ที่ไม่มีความพร้อม หรือมีปัญหา ในการเรียนอย่างจริงจัง ควรมีการพัฒนาทักษะของครู – อาจารย์ ในการจัดการปัญหา นักเรียนที่ไม่มีความพร้อม หรือมีปัญหาการเรียน เป็นพิเศษ
8. สถานศึกษาจะต้องระมัดระวัง และเข้มงวดกับครู – อาจารย์ ที่จะไม่ให้ครู – อาจารย์ เป็นแบบอย่างของความรุนแรง และเป็นกลุ่มอ้างอิงในการสืบทอดทัศนคติที่เป็นรากเหง้าของปัญหาการทะเลาะวิวาท

ข้อเสนอระดับนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการควรจะสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาคความรุนแรงของ นักเรียน นักศึกษาอาชีวะในระดับรากฐานของปัญหา มิใช่แก้ไขเพียงระดับ สถานการณ์ปัญหาเป็นครั้งคราว เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นภาระกิจที่จะต้องดำเนินการในการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน นักศึกษา อย่าง เป็นรูปธรรม

2. กระทรวงศึกษาธิการควรสนับสนุนการทำงานโดยการกระจายอำนาจให้สถานศึกษาได้เป็นผู้ริเริ่ม จัดการ ตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ไม่ควรกำหนดแนวทาง หรือ มาตรการสำเร็จรูปให้สถานศึกษาปฏิบัติ
3. กระทรวงศึกษาธิการ ควรสนับสนุนให้เกิดภาคี หรือ กลุ่มคน หรือ หน่วยงานที่อาจจะอยู่ภายในระบบราชการ หรือนอกระบบราชการ เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก ทั้งในด้านการประสานงาน ความรู้ ทักษะ ฯลฯ ให้การดำเนินการของกลไกการจัดการปัญหาระดับพื้นที่เคลื่อนไหวไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการสรุปบทเรียนการทำงาน

บทคัดย่อ

6.2 กรณีปัญหาหาเสพติด

6.2.1 จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเด็กเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชน ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาหาเสพติดและพัฒนาเด็กเยาวชนอย่างมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ใช้เวลาดำเนินการเป็นเวลา 2 ปี

ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ของเด็กเยาวชนและชุมชน โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ในการสร้างความตระหนักของชุมชน ประสานสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาศักยภาพเด็กเยาวชนรวมจำนวน 45 กิจกรรม และใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษาสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม รวมทั้งพฤติกรรมของเด็กเยาวชน และใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาจิตลักษณะภายในของเด็กเยาวชนในชุมชนและเด็กนักเรียนในชุมชนจำนวน 115 คน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม (Pretest – Posttest)

ผลการวิจัยพบว่า ในการจัดการปัญหาหาเสพติดและพัฒนาเด็กเยาวชนนั้น ต้องไม่ใช่ปัญหาเป็นตัวตั้ง แต่ต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างความไว้วางใจและการเข้าถึงกลุ่มเด็กเยาวชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เริ่มต้นด้วยการเข้าไปเป็นเพื่อนเที่ยวและรวมกลุ่มจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อการศึกษา และกลุ่มสนใจอื่นๆ ในส่วน

ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอิทธิพลทางทุจริตในเครือข่ายการค้ายาเสพติดนั้น ชุมชนมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการปัญหา แต่ไม่มีความมั่นใจในความปลอดภัย ต้องอาศัยการปฏิบัติงานที่รุดไปพร้อมกันทุกระดับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น

ส่วนในด้านการแก้ไขปัญหาค้าผู้ติดยาเสพติดนั้น ชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครองและเด็กเยาวชนมีศักยภาพในการค้นหาผู้ติดยาเสพติด แต่ขาดความรู้ในการเตรียมความพร้อมให้ผู้ติดยาเสพติดสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา และมีความเข้าใจว่า ผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยแต่คิดว่าเป็นการป่วยเหมือนกับโรคอื่นๆ จึงทำให้ไม่เอื้อต่อการช่วยเหลือและแก้ไขผู้ติดยาเสพติดได้ในระยะยาว

สำหรับกลุ่มเสี่ยงและเด็กเยาวชนที่ยังไม่มีปัญหายาเสพติดนั้น ต้องมีชุมชนเป็นฐานในการปฏิบัติการ (Community Base) ร่วมกับพ่อแม่ผู้ปกครองและมืองค์การที่เกี่ยวข้องเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เด็กเยาวชนได้ค้นหาศักยภาพของตนเอง และรวมกลุ่มเป็นเจ้าของกิจกรรมเพื่อตนเอง และ ชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ขณะเดียวกันต้องพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกาย (Biology) ทางจิต (Psychology) และทางสังคม (Social) ที่ส่งผลต่อการแสดงออกหรือพฤติกรรมของเด็กเยาวชนให้เป็นเรื่องที่ย่อยต่อการสร้างความเข้าใจให้กับพ่อแม่ผู้ปกครอง เด็กเยาวชนด้วยการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันแทนการบรรยายใช้เทคนิคทางจิตวิทยาเพื่อฝึกการวิเคราะห์และรู้จักตนเอง ตลอดจนการฝึกการควบคุมตนเอง การสร้างความเชื่ออำนาจในตนเองและพัฒนาจิตลักษณะภายในอื่นๆ เพื่อให้กำหนดรู้ทันกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการกระทำของตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการฝึกการออกแบบกิจกรรมการเฝ้าระวังตนเองและชุมชนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะและวิธีการแก้ไข

ด้วยหลักการและกระบวนการในการจัดการปัญหาและพัฒนาเด็กเยาวชนอย่างมีส่วนร่วมของพหุภาคีที่กล่าวมานั้น เป็นความพยายามในการแสวงหากรรมวิธีต่างๆ ที่คำนึงถึงการปรับกลไกที่เป็นปัจจัยทั้งภายในตัวเด็กเยาวชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางด้านสรีรร่างกายและจิตใจของเด็กเยาวชน ที่กำลังเจริญเติบโตเข้าสู่วัยรุ่น มีการเปลี่ยนแปลงทางฮอร์โมนสูงเกิดผลกระทบต่อการควบคุมอารมณ์ ส่งผลถึงการแสดงออกหรือพฤติกรรมทั้งหลายของเด็กเยาวชน รวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการสำรวจจิตลักษณะภายในของเด็กเยาวชน ซึ่งเป็นมูลเหตุหรือที่มาของบุคลิกภาพของเด็กเยาวชนเพื่อให้สามารถทราบแนวโน้มบุคลิกภาพของ

เด็กเยาวชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประกอบการพิจารณาออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และปรับพฤติกรรมของเด็กเยาวชนต่อไป

นอกจากนี้ยังให้ความสนใจในการปรับเปลี่ยนกลไกที่เป็นปัจจัยภายนอกตัวเด็กเยาวชน เช่น สภาพการอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมทางสังคม และโครงสร้างการดำเนินงานเพื่อการจัดการปัญหาและพัฒนาเด็กเยาวชน ซึ่งต้องมีการออกแบบวิธีการทำงานที่น่าสนใจ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างแท้จริง โดยอธิบายได้เป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ไม่จิกปัญหา แต่ให้เด็กพาไป

ในการทำงานกับเด็กเยาวชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น ผู้ปฏิบัติงานต้องเข้าไปหาเด็กเยาวชนด้วยความรู้สึกที่ดีต่อเด็ก ไม่มองว่าเด็กมีปัญหา และไม่พยายามแยกเด็กออกจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือคัดแยกกลุ่มเด็ก แต่ให้เด็กยังคงดำรงความเป็นไปอย่างธรรมชาติของเด็ก เพราะในความเป็นจริงเด็กที่ติดยาเสพติดกับเด็กที่ไม่ใช้ยาเสพติดก็ยังคงเป็นเพื่อนกันอยู่ และมีกิจกรรมในชีวิตประจำวันร่วมกันหลายอย่าง ผู้ปฏิบัติงานต้องวางใจให้เป็นกลางและคิดว่าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเป็นเหมือนสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มที่ต้องอยู่ร่วมกัน ไม่มองว่าเขาเป็นบุคคลที่เราจะต้องให้การช่วยเหลือหรือต้องแก้ไข แต่มองว่าเขาเป็นส่วนที่ต้องสัมพันธ์กับเราในฐานะสมาชิกร่วม ดังนั้นจึงต้องแสวงหาโอกาสรับรู้ถึงความเป็นไปของเขาทั้งในลักษณะรายบุคคลและรายกลุ่ม ต้องฟังตัวให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของกลุ่มเด็กเยาวชน เช่น การเข้าไปเป็นเพื่อนที่เกี่ยวกับเด็กๆเยาวชน โดยเฉพาะเด็กโตหรือวัยรุ่น

ซึ่งในความเป็นจริงมีที่อยู่ที่เหมาะสมไม่กี่แห่ง เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเด็กเล็กก็จะเห็นว่ายังมีสวนสัตว์ซึ่งเป็นสถานที่ที่เด็กๆวัยนี้ยังคงชอบไปเที่ยวอยู่ แต่เมื่อเด็กเติบโตเป็นวัยรุ่นแล้วก็จะเริ่มเบื่อที่จะไปสถานที่เช่นนั้น แต่ก็ไม่รู้จะไปที่ไหน การไปเที่ยวคลับ บาร์ คาราโอเกะ ก็ถูกห้ามเพราะอายุไม่ถึง ไปรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆก็น้อยเพราะขาดผู้ใหญ่ชี้แนะและสนับสนุนอย่างจริงจัง หากทำเองก็มักทำในเรื่องไม่เป็นสาระประโยชน์เท่าที่ควร และถูกจับตามองว่าดั่งแก๊งค์จะไปก่อความที่ไหนหรือไม่ จึงมีเด็กวัยรุ่นจำนวนมากที่ใช้ชีวิตในยามว่างด้วยการเตร็ดเตร่อยู่ตามห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ ร้านอาหารบุฟเฟต์ที่มีบริการคาราโอเกะ ฯลฯ ซึ่งสถานที่เหล่านั้นก็ล้วนแล้วแต่ช่วยยื้อให้บริโภค ต้องจับจ่ายใช้สอย ต้องใช้เงิน ตกเป็นเหยื่อของบริโภคนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในขั้นตอนนี้ ผู้ปฏิบัติงานอาจต้องกลมกลืนไปกับเด็กเยาวชนด้วยการเข้าไปรู้จักมักคุ้นกับเด็กบางคนในกลุ่มเด็กเยาวชนก่อน ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะเข้าไปทำความรู้จักกับพ่อแม่ผู้ปกครองก่อนที่จะได้รับความไว้วางใจจากเด็ก หากผู้ปฏิบัติงานคุ้นเคยกับพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กก่อน

เด็กก็จะตีความว่าผู้ปฏิบัติงานเป็นพรรคพวกเดียวกันกับผู้ปกครอง โอกาสที่จะสร้างความไว้วางใจก็จะเป็นไปได้ยาก การได้รับความไว้วางใจในบางเรื่องจะไม่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการใช้ยาเสพติดซึ่งเด็กไม่ยอมให้พ่อแม่ผู้ปกครองทราบ ในทางปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติงานควรประสานเป็นทางการกับผู้นำชุมชนให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเข้าไปทำงานกับกลุ่มเด็กเยาวชน แต่ไม่ควรประชาสัมพันธ์ในวงกว้างถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการสร้างสัมพันธภาพกับเด็กเยาวชน และป้องกันการเข้าใจผิดของพ่อแม่ผู้ปกครอง ด้วยวิธีการปฏิบัติเช่นนี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีบทบาทเป็นเพื่อนเด็กเยาวชนในสายตาของเด็กๆ และในสายตาของพ่อแม่ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนก็จะเป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างเด็กเยาวชนกับผู้ใหญ่ เส้นที่ขีดแบ่งบทบาททั้งสองนี้มีขนาดเล็กและเปราะบางมาก หากผู้ปฏิบัติงานไม่ระมัดระวังก็จะไม่ได้รับความไว้วางใจจากเด็กเยาวชน ดังนั้นในระยะแรกๆจึงควรคำนึงถึงความรู้สึกของเด็กเยาวชนมากกว่าการห่วงภาพลักษณ์ของตนเอง ในสายตาของพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กเยาวชน ในระยะแรกควรเปิดโอกาสให้เด็กเยาวชนเป็นผู้มีบทบาทในการนำผู้ปฏิบัติงานไปเที่ยวมากกว่าการกำหนดบทบาทให้กับเด็ก ทั้งนี้เพื่อสร้างความไว้วางใจและแสวงหาโอกาสการเรียนรู้สภาพที่แท้จริงในวิถีชีวิตเด็กให้มากที่สุดและเป็นไปอย่างกลมกลืน

ด้วยวิธีดังกล่าวมานี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กเยาวชนนั้นจะต้องมีลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจในกลุ่มเด็กเยาวชน คือ

1. เป็นเพศหญิงหรือชายก็ได้ แต่ต้องมีความชัดเจนในความเป็นเพศนั้นๆ และอยู่ในวัยที่ไม่แตกต่างจากเด็กและเยาวชนมากนัก
2. มีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก ยิ้มแย้มแจ่มใส คุยภาษาเด็กเยาวชนได้ ใจกว้าง
3. มีทักษะในการจูงใจ และใช้จิตวิทยาเป็นในการออกแบบพฤติกรรมตนเองให้เป็นที่น่าสนใจและมีกลวิธีเอาชนะใจเด็กเยาวชนได้
4. รักษาความลับของเด็กเยาวชนได้
5. เป็นคนอะลุ่มอล่วย สามารถประสานความเข้าใจระหว่างเด็กเยาวชนและผู้ใหญ่ได้ดี
6. มีความเป็นครูสูง ซึ่งประกอบไปด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อ ให้อภัย เป็นตัวแบบที่ดี และปรารถนาและหาโอกาสให้ผู้อื่นได้เรียนรู้เป็นนิจ รวมทั้งการให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงหรือตั้งต้นใหม่
7. เป็นนักกิจกรรม สามารถออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และปรับพฤติกรรมร่วมกับเด็กเยาวชนได้เป็นอย่างดี เป็นผู้สร้างสถานการณ์และบรรยากาศที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้

8. มีเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อการแก้ไขและพัฒนาเด็กเยาวชน
9. มีบุคลิกภาพอบอุ่นและเป็นมิตร เด็กเยาวชนให้ความเชื่อถือและศรัทธา
10. มีคุณธรรมและจริยธรรม สูงกว่าเด็กและเยาวชน เป็นตัวแบบให้กับเด็กเยาวชนได้
ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 2 กระบองใจ ให้คิดปรับเปลี่ยน

โดยปกติเยาวชนเป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง ชอบความเสี่ยงหรือการผจญภัย และสนใจในเรื่องที่ลึกลับ น่าสงสัย และเรื่องที่ทำทนาย แต่เป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่เด็กส่วนใหญ่ที่มีปัญหานั้นมักจะมีพฤติกรรมทำทนายกฎหมาย หรือข้อห้ามทั้งหลาย และหากประพฤติปฏิบัติแล้ว ไม่มีผู้รู้หรือจับได้ก็จะกึกก้องกระทำให้มากไปกว่านั้น

ขณะเดียวกันก็มีการยอมรับกันในกลุ่มว่าเป็นผู้มีความสามารถ เกิดตัวแบบที่ไม่ดีในกลุ่มเยาวชน กลายเป็นค่านิยมที่ผิด คิดว่าการมีพฤติกรรมที่เลวร้ายแต่ไม่มีใครรู้หรือเอาตัวรอดได้เป็นวีรกรรมในชีวิตที่ควรภาคภูมิใจ แต่ถ้าเป็นเรื่องยาเสพติดนั้นเมื่อก้าวเข้าไปสู่วังวนของยาเสพติดแล้วถอนตัวได้ยากเพราะมีฤทธิ์ทางเภสัชที่ทำให้ติดและทำลายเซลล์สมองในระยะยาวอย่างถาวร ซึ่งโอกาสที่เด็กเยาวชนจะรู้ความจริงอย่างชัดเจนในเรื่องกลไกสมองกับการใช้ยาเสพติดนั้นมีน้อย จึงเป็นเรื่องที่เลวร้ายและทุกข์ทรมานสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองเมื่อมีบุตรหลานติดยาเสพติด

แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของเด็กเยาวชนอย่างมากมักจะเป็นแม่ของเด็กเยาวชนที่สามารถสร้างอารมณ์อ่อนไหว และกระทบกับความรู้สึกเล็กๆ ของเด็กเยาวชนให้สำนึกผิดและคิดปรับเปลี่ยนตนเอง แม้ในกรณีที่เด็กเยาวชนไม่ได้อาศัยอยู่กับแม่หรือกำพร้า เรื่องราวที่เกี่ยวกับแม่ก็ยังเป็นเรื่องที่กระทบใจเด็กเยาวชนมากถึงระดับที่เกิดสำนึกในการปรับเปลี่ยนตนเองได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคและวิธีการของผู้ปฏิบัติงานหรือวิทยากรที่จะออกแบบกิจกรรมสร้างบรรยากาศที่กระทบกับความรู้สึกแรงๆ ของเด็กเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกสุข ทุกข์ ดีใจ สับสน ผิดหวัง เสียใจ ก็ต้องชักชวนให้เด็กเยาวชนที่ร่วมกิจกรรมนั้นได้วิเคราะห์และสะท้อนความรู้สึกจริงๆ ออกมาเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในอนาคตต่อไป เช่น กิจกรรมวาดแห่งชีวิต ฯลฯ

ตัวอย่าง : การจัดกิจกรรมวาดแห่งชีวิต

เป็นกิจกรรมที่ให้เด็กเยาวชนใช้วาดภาพสีออกแบบสัญลักษณ์ของตนเองและให้อธิบายความหมายที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัย หรือความใฝ่ฝันของตนเอง แล้วนำมาเรียงกันอย่างมี

ความหมายเพื่อเรียบเรียงให้เป็นเรื่องราวอย่างต่อเนื่องในกลุ่มของตนเอง แล้วให้อีกาสทุกคนชื่นชมผลงานของกลุ่มตนเองจนเป็นที่พอใจและหาอาสาสมัครเด็กเยาวชนออกมาทำลายผลงานดังกล่าว ซึ่งมักจะปรากฏว่าไม่มีใครกล้าทำลาย แต่อย่างไรก็ต้องทำลาย ซึ่งหากไม่มีใครทำลาย ผู้ปฏิบัติงานหรือวิทยากรก็ต้องขออนุญาตเป็นผู้ทำลาย และด้วยการกระทำ ดังกล่าวนั้นเด็กเยาวชนมักจะแสดงอาการทนไม่ไหว แสดงความเสียใจและมักให้ความเห็นว่าพวกตนอดส่ำช่วยกันสร้างร่วมกันมาอย่างดี ทำไมต้องทำลายด้วย วิทยากรหรือผู้ปฏิบัติงานจะเป็นผู้จูงความรู้สึกเหล่านั้นให้กระทบจิตใจเด็กเยาวชนให้แรงมากขึ้น โดยการพูดเปรียบเทียบความรู้สึกของพ่อแม่ที่ช่วยกันสร้างบุตรหลานของตนเองอย่างทะนุถนอมเป็นเวลานานนับได้มากกว่าสิบปีแล้วบุตรหลานของท่านต้องมาถูกทำลายด้วยยาเสพติดด้วยฝีมือ และความlickะนองของบุตรหลานตนเอง นั้น ความรู้สึกของท่านจะเป็นเช่นไร ท่านคงจะเสียใจมากกว่าที่เราเป็นอยู่ในขณะนี้มากมายหลายหมื่นหลายแสนเท่า เพราะเราใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีในการสร้างผลงานชิ้นนี้ร่วมกัน ยังรู้สึกเพียงนี้ ในขณะที่พ่อแม่เราใช้เวลาานเท่าชีวิตเราทุ่มเทสร้างเราขึ้นมา ในช่วงเวลาที่กล่าวถ้อยความเหล่านั้นวิทยากรต้องทอดนํ้าเสียใจให้ชวนคิดและให้อารมณ์ที่ผิดหวังเสียใจอย่างสุดๆเพื่อสร้างบรรยากาศที่คล้อยตาม ให้กระทบกับความรู้สึกของเด็กเยาวชนให้แรงที่สุดเท่าที่จะแรงได้ เด็กเยาวชนบางคนจะร้องไห้เสียใจกับการกระทำของตนเองที่ผ่านมาในอดีต วิทยากรควรเสริมบรรยากาศให้เด็กเยาวชนได้ระบายความรู้สึกเหล่านั้นออกมาให้มากยิ่งขึ้น และบรรยากาศของกลุ่มจะทำให้สมาชิกมีอารมณ์คล้อยตามเมื่อเด็กเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ในอารมณ์เสียใจเป็นเวลาพอสมควรแล้ว วิทยากรปรับเปลี่ยนท่าทีให้กำลังใจและให้ทุกคนเสนอทางเลือกเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ด้วยวิธีการเขียนข้อความลงในกระดาษบัตรคำเพื่อระดมพลังสมอง โดยไม่ระบุว่าผู้ใดเขียนว่า อย่างไร และวิทยากรให้ข้อมูลเติมเต็มในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกลไกสมองกับการใช้ยาเสพติดเพื่อประกอบการตัดสินใจของเด็กเยาวชนเอง

วิทยากรต้องจัดกิจกรรมประเภทที่กระทบกับความรู้สึกเล็ก ๆ เช่นนี้อย่างต่อเนื่องและสลับเปลี่ยนกับกิจกรรมที่เสริมสร้างความภาคภูมิใจในศักยภาพของเด็กเยาวชนเอง เพื่อสร้างความมั่นใจ และการมองเห็นคุณค่าของตนเอง ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถให้อีกาสในการผจญภัยในเส้นทางที่ถูกกฎหมายหรือสร้างความตื่นเต้น ประหลาดใจให้กับเด็กเยาวชน เช่น กิจกรรมที่ค้นหาจิตลักษณะภายในจิตใจของบุคคล หรือแบบวัดทางจิตวิทยา ที่สามารถวัดแนวโน้มความรู้สึก การบอกความในใจหรือความชอบอุปนิสัย การทายใจ ทักษะคดี ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่เด็กเยาวชนให้ความสนใจและอยากทราบสิ่งเหล่านี้ของตนเองและของเพื่อน แม้จะเป็นเรื่องที่บอกได้แต่เพียงแนวโน้ม แต่ก็สามารถทำให้เด็กเยาวชนตื่นเต้นประหลาดใจ เป็นการตอบสนองความต้องการได้ตรงจุดและยังเป็นเรื่องที่วิทยากรสามารถสอดแทรกข้อคิดการเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของการวางแผนเพื่อตนเองใน

อนาคต ให้สอดคล้องกับแนวโน้มของตนเองได้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 เรียนรู้ คุณลักษณะเด็กเยาวชน

ในขณะที่เด็กเยาวชนอยู่ในสภาวะที่คิดปรับเปลี่ยนตนเองนั้น ผู้ปฏิบัติงานต้องดำเนินการอยู่เพื่อให้โอกาสเด็กเยาวชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งการเรียนรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นในเชิงวิเคราะห์ละเอียด และเรียนรู้สัมพันธ์ภาพของตนกับครอบครัวและชุมชน เพื่อให้สามารถบอกคิด ปัจจุบันและอนาคตของตนเอง ครอบครัวและชุมชนของตนได้ ในขั้นตอนนี้ผู้ปฏิบัติต้องเริ่มประสานกับผู้นำชุมชนตัวแทนพ่อแม่ผู้ปกครองให้เข้ามามีบทบาทร่วมเพื่อให้เด็กเยาวชนเกิดความมั่นใจในการปรับเปลี่ยนความคิดของตนเองว่าจะมีบุคคลที่คอยสนับสนุนและรับรู้อยู่ และโอกาสที่จะทำในสิ่งที่ตนเองคิดหวังไว้นั้นมีความเป็นไปได้สูง โดยให้บทบาทแก่เด็กเยาวชนเป็นผู้นำเสนอเรื่องราวความเป็นมาทั้งหมดแก่ผู้นำชุมชนและตัวแทนพ่อแม่ผู้ปกครอง พร้อมกับการนำเสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันนั้นต้องเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม วิทยากรเป็นแต่เพียงผู้ประสานและจัดบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ (Facilitator) และมีการสรุปทบทวนเรียนรู้จากกิจกรรมร่วมกัน (Inductive Education) โดยมีวิทยากรเป็นผู้เติมเต็มในสิ่งที่จะเกิดประโยชน์แก่เด็กเยาวชนในแต่ละเรื่อง โดยอาจจัดเป็นการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มกิจกรรม ค่ายพักแรม ทัศนศึกษา ฯลฯ

ซึ่งในการจัดกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากร หากจำเป็นต้องใช้วิทยากรภายนอกที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะเรื่อง ผู้ปฏิบัติงานต้องเข้าร่วมทีมด้วยและต้องมีหลักปฏิบัติการเพื่อให้เด็ก เยาวชนได้เรียนรู้ในทิศทางที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยคำนึงถึงหลักการดำเนินงานดังนี้

1. มีเด็กเยาวชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ บรรยายการการเรียนรู้ต้องแตกต่างจากโรงเรียน
2. มีลักษณะเรียนรู้จากการเล่น และการทำกิจกรรมร่วมกัน
3. เด็กเยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การออกกฏกติกา และควบคุมดูแลในการอยู่ร่วมกัน
4. ใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการ ไม่เป็นวิชาการ เช่น “วิชาว่าด้วยการวิเคราะห์ชุมชนของชุมชนทำสะอาด” ก็อาจใช้ถ้อยคำเสียใหม่ว่า “การเดินทางของทำสะอาด” เพื่อลดความเป็นทางการและสร้างความสนใจในกลุ่มเด็กเยาวชน เป็นต้น

5. ตัวแทนพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ต้องเข้ามาจัดทำพันธกิจร่วม ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาวางแผนร่วมปฏิบัติงาน และรับผิดชอบกับวิทยากร ผู้ปฏิบัติงานและเด็กเยาวชนด้วย ในรูปคณะปฏิบัติงาน โดยใช้กระบวนการ AIC (เทคนิคการใช้ การมองเห็นคุณค่า (Appreciate) การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction / Influyente) และการควบคุมติดตาม (Control) ในการสร้างการมีส่วนร่วม)
6. คณะปฏิบัติงานต้องมีการสำรวจความจำเป็นในการเรียนรู้ของเด็กเยาวชน (Training Need) เพื่อนำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงได้ตรงจุด เช่น การสำรวจจิตลักษณะภายในของเด็กเยาวชน ซึ่งหากพบว่าเด็กเยาวชนมีแนวโน้มในการควบคุมตนเองต่ำ และมองไม่เห็นคุณค่าในตนเอง ทีมงานวิทยากรกับผู้ปฏิบัติงานต้องวางแผนเพื่อออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้และฝึกฝนตนเองในด้านนี้ ซึ่งหากเด็กเยาวชนมีจิตลักษณะดังกล่าวสมบูรณ์ก็จะเป็นผลส่งไปถึงพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่พึงประสงค์ คือ รู้จักการควบคุมตนเองมองเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะที่เด็กเยาวชนจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องไม่ดี รวมทั้งเรื่องยาเสพติดด้วย เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการใช้กิจกรรมการฝึกการควบคุมประสาทอัตโนมัติ เช่น การหายใจ การเคลื่อนไหวของร่างกายเมื่อถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าที่คุ้นเคย ฯลฯ โดยจัดทำในรูปแบบของเกม มีการแข่งขันระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะสร้างความสนุกสนานและน่าสนใจยิ่งขึ้น และที่สำคัญวิทยากรหรือผู้นำกิจกรรมจะต้องไม่ลืมสรุปบทเรียนร่วมกันกับเด็กเยาวชนเพื่อต่อยอดการเรียนรู้และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ในระหว่างการทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้นั้นคณะผู้ปฏิบัติงานและวิทยากรต้องสังเกตเด็กเยาวชนเพื่อจัดทำบันทึกพฤติกรรมแสดงออกของเด็กเยาวชน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะทำให้คณะผู้ปฏิบัติงานสามารถมองเด็กเยาวชนได้ว่าใครมีจุดเด่น จุดด้อย หรือมีศักยภาพในด้านไหนเพียงใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการเติมเต็มหรือพัฒนาในส่วนที่เด็กขาดให้เกิดขึ้น และหาโอกาสให้กับคนที่มีศักยภาพได้แสดงออกเพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและชุมชน เช่น ในกลุ่มเด็กดัดยาเสพติดอาจมีข้อด้อยในเรื่องจิตลักษณะภายในโดยเฉพาะเรื่องการควบคุมตนเอง แต่ในขณะที่เด็กเยาวชนกลุ่มนี้มีข้อเด่นในเรื่องการมีข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด

โดยเฉพาะเครือข่ายผู้เสพ แหล่งค้าขาย และข้อมูลลับอื่นๆที่จะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ผู้ปฏิบัติงานต้องแสวงหาโอกาสให้เด็กเยาวชนกลุ่มนี้ได้แสดงศักยภาพในทางที่เกิดประโยชน์อย่างปลอดภัย และให้โอกาสกลับตัวกลับใจตั้งต้นใหม่ โดยไม่ต้องประสาธัมพันธ์กับสาธารณชน ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของเด็กเยาวชนและเด็กเยาวชนเองก็จะไม่ถูกมองว่าเป็นผู้ร้ายมาก่อน ซึ่งสังคมอาจตีตราให้กับเด็กเยาวชนเป็นการทำลายความเชื่อมั่นของเด็กเยาวชนโดยทางอ้อม โดยเฉพาะเด็กเยาวชนที่ติดยาเสพติดนั้นไม่มีความจำเป็นที่ต้องบอกสาธารณชนว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดมาก่อนแต่ปัจจุบันเลิกแล้ว หรือแม้แต่การยอมรับว่าผู้ติดยาเสพติดไม่ใช่คนร้ายแต่เป็นคนป่วยที่ต้องได้รับการรักษา เพราะความภาคภูมิใจในเรื่องนี้ของเด็กเยาวชนเองมีไม่มากเท่ากับการได้แสดงศักยภาพภายในสิ่งที่ตนมีอยู่ให้ผู้อื่นยอมรับ เช่น ความสามารถในการเล่นดนตรี การวาดภาพ การจัดการช่วยเหลืองานสำคัญให้บรรลุความสำเร็จ ฯลฯ ซึ่งเป็นความสามารถที่สร้างความภูมิใจให้กับเด็กเยาวชนได้อย่างแท้จริง

สำหรับเด็กเยาวชนที่ไม่เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมาก่อนเลยนั้นเมื่อค้นหาแววหรือแนวโน้มความถนัดและมองเห็นศักยภาพของเด็กเยาวชนแล้ว คณะผู้ปฏิบัติงานต้องหาโอกาสดึงศักยภาพของเด็กเยาวชนออกมาให้ปรากฏ โดยเฉพาะในกลุ่มเพื่อนเด็กเยาวชน พ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องของกิจกรรมการป้องกันยาเสพติด เป็นการสร้างจิตลักษณะภายในของเด็กให้เข้มแข็ง เป็นภูมิคุ้มกันยาเสพติด แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมการป้องกันยาเสพติดเหล่านี้ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมในการแก้ไขผู้ติดยาเสพติดไปด้วยเช่นกัน

ขั้นตอนที่ 4 ฝึกตนให้เชื่อมั่น

เมื่อผู้ปฏิบัติงานได้ให้ผู้คนในชุมชนมองเห็นศักยภาพของเด็กเยาวชนแล้วต้องส่งเสริมเด็กเยาวชนเหล่านั้นให้มีโอกาสในการฝึกฝนตนเองในเรื่องนั้นๆให้มากขึ้น โดยเฉพาะเวทีการแสดงออกในชุมชน โดยให้องค์กรชุมชนที่มีอยู่ได้นำศักยภาพของเด็กเยาวชนเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในรูปของอาสาสมัครต่างๆ เช่น การเป็นอาสาสมัครผู้ประกาศเสียงตามสายของชุมชน การจัดทำกิจกรรม/โครงการพัฒนาเด็กเยาวชน รุ่นน้อง และโครงการพัฒนาในด้านต่างๆร่วมกับกรรมการชุมชน

การอาสาจัดงานในชุมชน เช่น การจัดงานวันเด็ก การจัดกิจกรรมกีฬาในชุมชน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ การเป็นพิธีกรในงานต่างๆของชุมชน ตลอดจนการเป็นอาสาสมัครในการเฝ้าระวังชุมชน (โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด) และการเข้าไปเป็นสมาชิกประชาคมชุมชนเอะชนะยาเสพติดร่วมกับกรรมการชุมชน ฯลฯ

ในการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนได้แสดงศักยภาพของตนเองให้เป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชนดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ถือเป็นพันธกิจร่วมของตัวแทนพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนที่มีขึ้น ตั้งแต่ในขั้นตอนที่ 3 ของการปฏิบัติการจึงเป็นเรื่องที่ชุมชนต้องแสวงหาเวทีให้กับเด็กเยาวชนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ ทั้งในส่วนที่อยู่ในความสามารถของชุมชนโดยตรง และในส่วนที่ชุมชนจะเป็นผู้ประสานหาช่องทางการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กร และเอกชนอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อการป้องกันและแก้ไข ปัญหาของเด็กเยาวชนในทุกๆ ด้าน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยตรง

ขั้นตอนที่ 5 ปฏิบัติการร่วมกับชุมชนได้ทุกเรื่องอย่างต่อเนื่อง

ด้วยวิธีการดังกล่าว เด็กเยาวชน ชุมชน ตลอดจนพ่อแม่ผู้ปกครองจะสามารถปฏิเสธการพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ แม้ว่าผู้ปฏิบัติงานในการวิจัยครั้งนี้จะหาคะการทำงานร่วมกับเด็กเยาวชนและชุมชนแล้วก็ตาม ทั้งนี้พหุพาคีของเด็กเยาวชนมองเห็นว่า การปฏิบัติงานร่วมกันนั้นเป็นพันธกิจที่แต่ละฝ่ายได้ผลประโยชน์ร่วมกัน คือ เด็กเยาวชนมีเวทีการแสดงออกซึ่งความสามารถของตนเอง สร้างการยอมรับให้กับตนเองได้มากขึ้นในเวทีชุมชนของตนเอง มีความมั่นใจที่จะก้าวออกไปแข่งขันกับบุคคลอื่นในสังคมที่กว้างมากขึ้น แม้ว่าบางเรื่องซึ่งเป็นเรื่องยุ่งยาก สลับซับซ้อน มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ปัญหายาเสพติดในชุมชน เด็กเยาวชนก็มีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขได้ จึงเป็นเรื่องที่สร้างความมั่นใจในกลุ่มเด็กเยาวชนได้มากขึ้นและพร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้มีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนและสังคมในด้านอื่นๆต่อไป

ในด้านพ่อแม่ผู้ปกครอง นั้นต่างก็มองเห็นว่า ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้เด็กอยู่ต่อการหล่อหลอมบุตรหลานของตนไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ซึ่งในปัจจุบันนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองยอมรับว่า บุตรหลานของตนเองนั้นมีเส้นทาง

ชีวิตที่เดินห่างจากครอบครัวออกไปเรื่อยๆ หากที่ตามรับรู้ความเคลื่อนไหวและการกระทำของบุตรหลานเมื่ออยู่นอกบ้าน หากมีการจัดกิจกรรมเหล่านี้ขึ้นในชุมชนก็จะเป็นเรื่องที่ทำให้ตนมีโอกาสได้มีกิจกรรมร่วมกับบุตรหลานของตนเองได้บ้าง แม้ว่าจะไม่สามารถไปร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้งแต่ก็สบายใจที่มีตัวแทนพ่อแม่ผู้ปกครองท่านอื่นผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองและเด็กเยาวชนมีประเด็นสนทนากันได้มากขึ้น จึงเป็นทางเลือกที่พ่อแม่ผู้ปกครองไม่อาจปฏิเสธได้เช่นกัน

สำหรับชุมชน ซึ่งมีกรรมการชุมชน หรือผู้นำชุมชนที่รับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนนั้นต่างก็มองเห็นว่า การปฏิบัติการร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองและเด็กเยาวชนดังกล่าวล้วนเอื้ออำนวยให้ผู้นำชุมชนสามารถปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาในทุกๆด้านได้มากขึ้น โดยเฉพาะการป้องกันและแก้ไขปัญหของเด็กเยาวชน นับตั้งแต่ปัญหาเสพติดในชุมชน ปัญหาการเที่ยวกลางคืนของเด็กเยาวชน การไม่รู้จักรับผิดชอบตนเอง ฯลฯ จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนต้องให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างของเด็กเยาวชน โดยมีฐานปฏิบัติการอยู่ที่ชุมชน(Community Base) และประสานการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมดำเนินการ ซึ่งผลของการปฏิบัติงานดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกื้อกูลต่อการดำเนินงานของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ ปัญหาต่างๆของเด็กเยาวชนรวมทั้งปัญหาอื่นในชุมชนได้รับการแก้ไขโดยมีเด็กเยาวชนเข้าไปร่วมเป็นภาคี และเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างเด็กเยาวชนกับชุมชน เพื่อพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้กับเด็กเยาวชนเข้ามารับผิดชอบต่อในอนาคต

ด้วยวิธีการดังกล่าวจึงเป็นวิธีการที่จะสร้างความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการจัดการปัญหาและการพัฒนาเด็กเยาวชนในด้านอื่นด้วย เพราะวิธีการดังกล่าวเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากเด็กเยาวชนและชุมชน รวมไปถึงพ่อแม่ผู้ปกครอง และมีหน่วยงาน องค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้การสนับสนุน ตามความต้องการของเด็กเยาวชนในรูปแบบของโครงการแผนงาน/กิจกรรมที่เด็กเยาวชนสามารถออกแบบเขียนโครงการและแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมเชื่อมโยงไปสู่เด็กรุ่นน้องต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

บทคัดย่อ

6.2.2 จังหวัดขอนแก่น

แนวคิดการวิจัยเป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม(Participatory Action Research: PAR) มุ่งให้เกิดการพัฒนาตนเองขององค์กรและชุมชน โดยองค์กรหรือชุมชนจะต้องวิเคราะห์และทำความรู้จักตนเองและร่วมมือกับนักวิจัยในการกำหนดเป้าหมายการแก้ปัญหาเสพติดนั้นกลุ่มเป้าหมายที่เราทำงานเป็นหลัก คือ เยาวชนและกลไกแวดล้อมตัวเยาวชน เช่นผู้ปกครอง คุ้ม กลุ่ม ชุมชนเป็นต้น

มุ่งเน้นสถานการณ์จากชุมชนเน้นการแก้ไขปัญหาจากภายในตัวเยาวชน กลุ่มเยาวชนและชุมชนเป็นผู้ร่วมมือแก้ไข หนุนเสริมการมีส่วนร่วมในการเสนอรูปแบบวิธีการแก้ปัญหา เน้นกระบวนการสร้างความเข้าใจ การให้ความรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนโดยอาศัยกลไกที่มีอยู่ในชุมชน วิธีการธรรมชาติ ให้ชุมชนมีบทบาทร่วมกันแก้ไขปัญหา การวางแผนเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ทดลองให้หน่วยงานภายนอกมีบทบาทในการสนับสนุนโดยให้ ข้อมูล ความรู้

นอกจากนี้ได้ส่งเสริมให้เยาวชนและชุมชนร่วมกันทำแผนยุทธศาสตร์ในการทำงานคือ

ยุทธศาสตร์ให้ความรู้ ดำเนินกิจกรรมสร้างมาตรการชุมชนพัฒนากลุ่มสมาชิกด้านยาเสพติดและกลไกคุ้มให้มามีบทบาทในการสอดส่องดูแลเยาวชนรวมทั้งพัฒนาและสนับสนุนเยาวชนให้มามีบทบาทในการดูแลและพัฒนาเยาวชนในชุมชน

ยุทธศาสตร์ในการสร้างความร่วมมือ การทำกิจกรรมทุกกิจกรรมจะต้องเป็นความร่วมมือของเยาวชน ผู้ปกครอง ครู ผู้นำชุมชนและผู้นำในตำบล นับเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นที่ผู้นำจะทำงานใดๆจะร่วมมือและสนับสนุนเยาวชน

ยุทธศาสตร์ในการป้องกัน จะเป็นการพัฒนากลไกคุ้ม พัฒนากลไกเครือข่ายเยาวชนตำบล กิจกรรมครอบครัว กีฬา การอบรมให้ความรู้ในค่าย ศึกษาดูงานร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ใกล้เคียง ในจังหวัดขอนแก่น ร่วมกิจกรรมวันเยาวชนแห่งชาติ วันสิ่งแวดล้อม วันเอดส์โลก สถานการณ์ยาเสพติดหลังใช้กลไกเกิดการเปลี่ยนแปลงคือ สถานการณ์ยาเสพติดในหมู่บ้านลดลงแต่อาจเป็นผลจากนโยบายรัฐบาลด้วย แต่ไม่ได้ลดลงอย่างแท้จริง เป็นการงดพฤติกรรม

การเสพชั่วคราวและไม่เสพในหมู่บ้าน เยาวชนที่เคยเสพหันมาจับกลุ่มดื่มเหล้า เยาวชนที่เข้ามาทำกิจกรรมเลิกเสพแต่การใช้ยาในเยาวชนที่อยู่ในภาคเกษตรยังไม่ลดลงมาก สิ่งที่น่าสนใจ คือ ผู้ปกครอง กรรมการคุ้ม ผู้นำ สามารถควบคุมพฤติกรรมเยาวชนได้

ข้อเสนอแนะและวิธีการแก้ไข

ขั้นตอนที่ 1 การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

การเข้าไปทำงานกับกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็กดี(แกนนำ) และเด็กด้อยมีวิธีการที่แตกต่างกันช่วงแรกๆของการเข้าไปรู้จักกับกลุ่มเป้าหมายจะเลือกเข้าไปหาเยาวชนที่เรารู้จักและคุ้นเคยก่อนของแต่ละหมู่บ้านซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่เคยเข้าค่ายศึกษาข้อมูลและพัฒนาศักยภาพเยาวชนที่จังหวัดมหาสารคาม 2 รุ่น (เดือนเมษายน 2546) รุ่นละจำนวน 39 คน เป็นชายร้อยละ 87.2 หญิงร้อยละ 12.8 คน มีอายุระหว่าง 16-24 ปี และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนถึงร้อยละ 64.5 กลุ่มเป้าหมายมีทั้งกลุ่มติดยาและไม่ติดยา เยาวชนชายส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จากความสัมพันธ์ตรงนี้เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้น หลังจากค่ายการเข้าหากกลุ่มเป้าหมายก็โดยการเข้าไปเยี่ยมบ้านตามหาเยาวชนที่เรารู้จักเขาและเขารู้จักเรา ซึ่งจะไปเยี่ยมเยียนถามสารทุกข์สุขดิบทำความรู้จักกับครอบครัวของเขาโดยการเข้าไปหาบ่อยๆจนเกิดความไว้วางใจ คุ้นเคย จากนั้นก็สร้างกิจกรรมความสัมพันธ์ต่างๆ เช่น ทำอาหารกินร่วมกันพูดคุยกันไปอย่างไม่เป็นทางการ เยาวชนที่เราคุ้นเคยด้วยนี้จะไปชวนเพื่อนคนอื่นมาร่วมด้วยอาจจะไปทั้งเพื่อนที่ไปด้วยด้วยกันหรือไม่ไปก็ได้จะทำให้เข้าถึงกลุ่ม เป้าหมายนี้มากขึ้น การร่วมรับประทานอาหารหรือพูดคุยกันบ่อยๆจะทำให้ความสัมพันธ์ขึ้นและพ่อแม่ผู้ปกครองก็ให้ความไว้วางใจมากขึ้น เทคนิคที่สำคัญที่สุดของการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายคือนุคลิกภาพส่วนตัวของคนทำงาน เพราะการที่เราเข้าไปทำงานเรื่องยาเสพติดนี้จะเป็นเป้าสายตาของคนส่วนมากที่จะมองเราต่างหากไม่แน่อาจถูกมองเป็นสายตำรวจก็ได้ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายกับตัวเราเอง ดังนั้นบุคลิกภาพ การพูดจา การแสดงความอ่อนน้อมเข้าหาคนจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยเฉพาะพฤติกรรมต้องดีแสดงให้เห็นผู้ปกครองเยาวชนเห็นและไว้วางใจเราให้ได้ว่าถ้าลูกเขาคบกับเราทำกิจกรรมกับเราจะไม่มีความผิดหรือเสียหายแต่อย่างใด เทคนิคอีกอย่างที่สำคัญมากคือต้องมีไม้อ่อนรู้จักสวัสดีอ่อนน้อมเข้าหาผู้ใหญ่ทุกครั้งไปเยี่ยมเยียนและจะใช้คำสรรพนามเรียกผู้ปกครองของเยาวชนว่า “พ่อ” “แม่” “พ่อใหญ่แม่ใหญ่” เพราะจะทำให้ดูใกล้ชิดสนิทสนมกัน

และผูกพันกันมากขึ้นซึ่งได้ผลดีมากเพราะชาวบ้านโดยทั่วไปของชาวอีสานก็มี
อศยาศัยและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีอยู่แล้วเมื่อมีคนมาแสดงออกถึงความใกล้ชิดสัมพันธ์ก็
ทำให้เกิดความไว้วางใจกันมากขึ้น ที่สำคัญมากที่สุดคือความจริงใจกับชาวบ้านโดย
มีความสม่ำเสมอในความสัมพันธ์ ไม่ใช่ว่าพอต้องการข้อมูลหรือหาคนเข้าร่วมกิจ
กรรมก็มาหาหาพูดคุย พอหวังผลประโยชน์ก็มาหา เมื่อได้ประโยชน์แล้วจบ
โครงการไม่มีเงินเดือนแล้วก็แล้วกันไป ชาวบ้านก็มีความเฉลียวฉลาดที่รับรู้สัมผัส
ได้กับความรู้สึก และการปฏิบัติของคนทำงานแต่อาจไม่แสดงออกทางคำพูด
หากแต่จะไม่ได้การสะท้อนภาพความเป็นจริง ทักษะและความรู้สึกจากใจของคนในชุมชน

นอกจากการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนเยาวชนมีการพบปะพูดคุยกันบ่อย
มีการรับประทานอาหารร่วมกัน และการเข้าถึงและสัมพันธ์กับครอบครัวเยาวชนซึ่ง
เหล่านี้จะใช้ได้ผลดีสำหรับเยาวชนที่มีพฤติกรรมดีไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

การเข้าถึงกลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมเผลอและพัวพันกับยาเสพติดจากพฤติกรรมของ
เยาวชนกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากกลุ่มเด็กดีคือจะชอบทำกิจกรรมที่
ตื่นเต้น ทำท่าย หัวหาญ และเป็นพฤติกรรมเชิงลบ เช่น การตีไก่ เล่นการพนัน
แข่งรถ แต่งรถมอเตอร์ไซด์ เทียวงานบุญและดื่มเหล้าทะเลาะวิวาท การเข้าถึงกลุ่ม
เป้าหมายนี้จึงค่อนข้างยากและเป็นปัญหา แต่ผู้ทำงานก็มีเทคนิคในการเข้าหาคน
กลุ่มนี้โดยการพยายามเข้าไปพูดคุยตีสันทิ เช่นการร่วมเดินหน้าเวทีหมอลำ การร่วม
วงเหล้า และเล่นกีฬาฟุตบอล ซึ่งการร่วมกิจกรรมเหล่านี้กับเขาจะทำให้เกิดการไว
ว้างใจและเชื่อเรา รู้สึกว่าเราเป็นกลุ่มเดียวกับเขาซึ่งจะทำให้ได้ใจกันและพูดคุยกัน
ได้ แต่กลุ่มเยาวชนเหล่านี้ซึ่งมีความสนใจในลักษณะกิจกรรมดังกล่าวจะไม่มาร่วม
กับกลุ่มเยาวชนที่มีลักษณะกิจกรรมตรงข้ามกับเขา รูปแบบกิจกรรมที่เป็นทางการ
หรือโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่คนทำงานจะเข้าถึงเยาวชนเหล่านี้ใน
ลักษณะบุคคลและกลุ่มย่อยและให้การยอมรับคนทำงาน รวมทั้งคอยดูแลช่วยเหลือ
คนทำงานไม่ให้ถูกทำร้ายจากการทะเลาะวิวาทของเยาวชนกลุ่มนี้ เยาวชนลูกพี่กลุ่ม
นี้ก็จะขอร้องเยาวชนคนอื่นๆว่า “ขอนะน้องกูเองพี่กูเอง” “งานนี้ขอนะเป็นงานของ
โครงการ” เป็นต้น คนทำงานยังคิดไม่ออกว่าจะทำกิจกรรมอะไรกับเยาวชนกลุ่มนี้
ที่เกิดจากความสมัครใจและการมีส่วนร่วมของเขา แต่ก็สามารถดึงเยาวชนกลุ่มนี้

บางส่วนมาร่วมกิจกรรมทุกครั้งแต่ก็ไม่สามารถดึงเยาวชนกลุ่มนี้มาร่วมกิจกรรมได้
ครั้งละจำนวนมากได้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างพันธมิตรในการทำงาน : ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน

การทำงานของทีมวิจัยการทำงานเป็นลักษณะคู่ขนานกันไปทั้งเยาวชนและส่วนที่จะสนับสนุนเยาวชน คือ ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน คนที่ทำหน้าที่ empowerment เยาวชน/กลุ่มเยาวชนก็ทำหน้าที่ของตนไปเรามีความเชื่อว่าเยาวชนจะถูกผู้ใหญ่คิดแทนทำแทนถ้าเยาวชนยังไม่สามารถดึงศักยภาพภายในตัวของเขามาเขาจะเกิดความไม่เชื่อมั่นในพลังของตนเองและเพื่อนเยาวชน คนทำงานจะต้องพัฒนาเยาวชนก่อน ส่วนที่ทำงานกับผู้ใหญ่ก็จะพยายามสร้างความเข้าใจ/ทัศนคติต่อเยาวชนเน้นในส่วนที่ใกล้ตนเองคือครอบครัวและชุมชน พยายามดึงผู้ใหญ่ให้มาร่วมมือในการพัฒนาเยาวชน ร่วมฟังร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมสนับสนุน กับเยาวชน และปล่อยให้เยาวชนดำเนินการเอง ในส่วนนี้ไม่ใช่เรื่องง่ายในการดำเนินงานเพราะผู้ใหญ่จะยึดติดความคิดเดิมๆมองเยาวชนไปในทางที่ไม่เชื่อมั่นว่าจะสามารถไปในทางที่ดีได้แม้

แต่คนที่เป็นพ่อแม่เยาวชนเองก็ตาม มีหลายหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนงบประมาณให้เยาวชนทำกิจกรรมในชุมชนแต่เยาวชนไม่เคยได้รับความไว้วางใจให้ดำเนินงาน แม้จะเป็นจำนวนเงินเพียงไม่มากก็ตาม ผู้นำจะยึดตัวเงินเป็นสำคัญว่าทำกิจกรรมได้แต่อย่าให้เงินสูญหายไปไหน ส่วนเยาวชนไม่กล้าทำงานเพราะกลัวหาเงินมาคืนผู้นำไม่ได้เลยไม่ได้ใช้เงิน ปรากฏว่าเงินคงอยู่ปกติเท่าเดิมเยาวชนไม่ได้ทำอะไร

หลังจากผ่านขั้นตอนการพัฒนาเยาวชนและผู้ใหญ่ไประยะหนึ่งแล้ว กิจกรรมที่เกิดขึ้นตามแผนที่วางไว้จะต้องเป็นความร่วมมือระหว่างเยาวชนและผู้สนับสนุนในชุมชนโดยเยาวชนดำเนินการเป็นหลัก ทีมวิจัยเป็นผู้สนับสนุนทางความคิด/ให้ข้อมูล/อำนวยความสะดวก ชุมชนจะมีบทบาทสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาของเยาวชน ในการประชุมเตรียมการจัดงานกิจกรรมในช่วงแรกๆผู้นำชุมชน ครู ยังไม่ยินยอมให้เด็กทำงานเองผู้ใหญ่จะทำแทนเด็กขอให้แบ่งเงินในการทำกิจกรรมส่วนหนึ่งให้ทางโรงเรียนดำเนินการ อีกส่วนหนึ่งแบ่งให้ทางผู้นำชุมชน ดำเนินการซึ่งเป็นไปในลักษณะเดิมๆ ที่เคยทำมา เยาวชนเมื่อถูกพัฒนามาระยะหนึ่งสามารถพูดคุยเชิงเหตุเชิงผลกับผู้ใหญ่และขอทำกิจกรรมเอง ทีมวิจัยจะเป็นคนกลางเป็นฝ่ายสังเกตการณ์

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเวทีเยาวชนในรูปแบบค่ายพัฒนาเยาวชน

จัดเวทีเยาวชนได้ศึกษาองค์ความรู้ตลอดจนแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์ และแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักนึกถึงของตนเองในรูปแบบของกระบวนการค่ายพัฒนาเยาวชนของโครงการวิจัยนี้ สอดคล้องกับกระบวนการทำงานทุกอย่างของโครงการวิจัย

กิจกรรมค่ายถูกออกแบบมาเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับเยาวชนโดยดึงศักยภาพที่มีพลั่งอย่างเต็มเปี่ยมของเยาวชนออกมาคิดและสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับตนเอง เยาวชนและกลุ่มเยาวชนด้วยกัน ดังนั้นจึงไม่ยึดติดว่าลักษณะค่ายจะเป็นอย่างไรและใครจะมาเป็นผู้วิทยากร ใครจะมาเป็นผู้วิทยากรก็ต้องมาร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมกับเยาวชนและกิจกรรมจะต้องนำมาปรับ ดัดแปลงใหม่ ผสมผสานและให้สอดคล้องกับเยาวชนในพื้นที่ จะไม่มีการนำกระบวนการค่ายแบบสำเร็จรูปจากที่อื่นมาดำเนินการทั้งหมด

1. กระบวนการละลายพฤติกรรม

เพื่อสร้างความรู้จักคุ้นเคยและรู้จักสนิทสนมกันเร็วยิ่งขึ้น เกิดความสนุกสนานตื่นตัว และสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมคลายความเครียด

ที่สำคัญที่สุดการกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงออกในทางที่ดี เช่น เกมสัต่าง ๆ

2. กระบวนการเสริมสร้างการทำงานกลุ่ม

เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มสามารถทำงานร่วมกันได้ และรู้ถึงศักยภาพของสมาชิกในกลุ่ม และสามารถนำออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในกิจกรรมของกลุ่มได้ เกิดการคิด ริเริ่ม วางแผนการทำงาน กำหนดบทบาท และปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเองได้

กิจกรรมตัวอย่าง “เกมส์ต่อเรือ” (การบริหารกลุ่มองค์กร)

1. วิทยากรโยงถึงกิจกรรม “ต่อเรือ” โดยให้วิทยากรสังเกตการณ์ ออกมานำเสนอผลการสังเกตการทำงานกลุ่ม ในหัวข้อที่กำหนดว่าแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มแตกต่างกันอย่างไร จึงทำให้ผลงานแตกต่างกัน
2. วิทยากรสอบถามสมาชิกที่เล่นว่ากิจกรรมต่อเรือที่สำเร็จเป็นรูปเป็นร่าง ต้องอาศัยองค์ประกอบอะไรบ้าง ต่อจากนั้นวิทยากรจึงสรุปประเด็นของหลักการบริหารองค์กรในการทำงานกลุ่ม
3. วิทยากรร่วมสรุปกิจกรรมถึงความสำคัญของความรับผิดชอบแต่ละคนในกลุ่มซึ่งนำไปถึงความสำเร็จของกลุ่ม

กิจกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม “หาของ”

เพื่อให้เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ไม่ให้ใช้อิทธิพลของตัวเองนำผู้อื่น งานจะสำเร็จได้อยู่ที่ความพร้อมใจ สามัคคี ร่วมมือ คนในกลุ่ม

3. กระบวนการพัฒนาทางความคิด

เพื่อให้เยาวชนในแต่ละกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนในเรื่องปัญหาสังคมโดยเฉพาะปัญหายาเสพติด และให้เยาวชนได้สะท้อนผลกระทบจากปัญหายาเสพติดที่มีต่อตนเอง และสังคมเกิดการพัฒนาทางความคิด ความรู้และความเข้าใจในปัญหาร่วมกัน และหาทางออกร่วมกันต่อไป

วิธีการ

แบ่งกลุ่มตามกลุ่มที่ทำกิจกรรมร่วมกันมา นั่งล้อมวงคุยกันอย่างพี่น้อง มีทีมวิทยากรลงไปชวนคุย และเปิดประเด็นให้เยาวชนร่วมแสดงความคิดเห็น ให้แต่ละกลุ่มร่วมส่งตัวแทนออกมานำเสนอ พร้อมกับกระดาศปฐพีที่แต่ละกลุ่มบันทึกไว้ ออกมาให้เพื่อนกลุ่มอื่นดูด้วย พี่เลี้ยงและวิทยากรให้ช่วยกันสังเกต แนวคิดและพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ว่าคิดเห็นอย่างไร เป็นไปในแนวทางใดต่อปัญหา

บทสรุป

กิจกรรมนี้นอกจากจะศึกษาวิธีคิด และแนวคิดต่อปัญหาสังคมแล้ว ปฏิบัติการแสดงออก การพูด การคิด การคุยแลกเปลี่ยนกันของเยาวชนภายในกลุ่ม จะสามารถเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่า กิจกรรมละลายพฤติกรรม และกระบวนการกลุ่มที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จหรือไม่ หรือสามารถทำให้เยาวชนสามัคคี สนับสนุน คำนึงกัน กล้าเปิดใจ กล้าพูดคุยกันหรือเปล่า

4. กระบวนการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่กลุ่มเยาวชน

เพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้เรื่องยาเสพติดได้เพิ่มเติมข้อมูลจากวิทยากร และแลกเปลี่ยนกับวิทยากร ในเรื่องที่ยังไม่เข้าใจหรือไม่แน่ใจ และให้เยาวชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงของผู้ติดยา ซึ่งให้เห็นภัยร้ายอันน่ากลัวของยาเสพติด

วิธีการ

รับฟังข้อมูลและแลกเปลี่ยนโดยตรงกับทีมวิทยากรที่มาจากระบบบำบัดยาเสพติด จ.ขอนแก่น เล่าประสบการณ์การติดยา หรือปัญหาที่เกิดจากตนเองโดยเขียนลงใน

แบบสอบถามที่ไม่ต้องลงชื่อกำกับ เมื่อรู้ถึงปัญหาและภัยร้ายจากยาเสพติด ร่วมกันเสนอทางออก แนวทางแก้ไขร่วมกัน และสร้างความร่วมมือกันสมาชิกค่ายนี้ เพื่อจะร่วมกันแก้ไขปัญหาเหล่านี้

5. กระบวนการสร้างจิตสำนึกและตั้งปณิธานร่วมกัน

เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ตนเอง เรียนรู้คนอื่น สร้างจิตสำนึก และตั้งอุดมการณ์งานพัฒนาสังคมร่วมกัน และเข้าในธรรมชาติ และนำมาสู่การเข้าใจตนเอง คนอื่น และสังคม

กิจกรรมเกมส่กวางน้อย , พิธีเทียนอุดมการณ์

วิทยากรจะเปลี่ยนเยาวชนที่ร่วมกิจกรรม เสมือนเป็นกวางน้อย โดยจะปิดตาด้วยผ้าดำให้กับผู้เข้าร่วม และให้เยาวชนที่เล่นเดินเข้าไปในป่ามืด โดยมีเชือกให้ผู้เล่นจับและเดินไปตามเส้นเชือกคนเดียว โดยจะมีทีมวิทยากรที่เลี้ยง ชุ่มดูตามเส้นเชือกเป็นระยะ ๆ เพื่อคอยสังเกตพฤติกรรมของน้องตลอดเวลา โดยน้องไม่รู้ตัว

บทสรุป

เป็นการสื่อถึงการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้อยู่ในสถานที่ที่ต้องช่วยเหลือตนเอง และจัดกระบวนการคิดในช่วงที่ทำกิจกรรมอยู่ กิจกรรมนี้เน้นที่การกระตุ้นความรู้สึก หรือปลุกจิตสำนึกที่มีอยู่ ในตัวผู้ร่วมกิจกรรมให้ได้ถูกนำออกมาใช้พิจารณาคิดกับตนเองให้ได้มากที่สุด และการยอมรับความเป็นตัวตนของผู้เข้าร่วม

พิธีเทียนอุดมการณ์

หลังจากทุกคนทำกิจกรรมกวางน้อยเสร็จ วิทยากรจะให้นั่งเป็นวงกลมวงใหญ่วงเดียวหันหน้าเข้าหากัน โดยมีเทียนใหญ่ 1 ดวง ตั้งอยู่ตรงกลาง วิทยากรจะเชื่อมโยงกิจกรรมกวางน้อยกับความเข้าใจเรื่องการรักษารัชมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเยาวชนจะช่วยกันรวมพลังช่วยกันแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกัน สานต่อจากฐานพี่ที่ทำผ่านมา หลังจากนั้นก็ให้ตัวแทนรุ่นพี่มาพูดถึงกิจกรรมที่ทำผ่านมา ได้อะไร และรู้สึกยังไงให้น้องฟัง พูดจบพี่ก็จุดเทียนอุดมการณ์ขึ้น 1 ดวง และทีมวิทยากรก็ร่วมกันร้องเพลงเทียนขึ้นจากนั้นพี่ก็จุดเทียนต่อไปเรื่อย ๆ จนครบทุกคน เสร็จแล้วทุกคนนำเทียนมารวมกันให้เป็นดวงไฟดวงเดียว กิจกรรมนี้ เพื่อสื่อให้เห็นว่าแม้แต่เทียนดวงน้อย ๆ รวมพลังช่วยกันแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกัน สานต่อจากฐานพี่ที่ทำผ่านมา หลังจากนั้นก็ให้ตัวแทนรุ่นพี่มาพูดถึงกิจกรรมที่ทำผ่านมา ได้อะไร และรู้สึกยังไง

ให้น้องฟัง พูดจบพี่ก็จุดเทียนอุดมการณ์ขึ้น 1 ดวง และทีมวิทยากรก็ร่วมกันร้องเพลง เทียนขึ้นจากนั้นพี่ก็จุดเทียนต่อไปเรื่อย ๆ จนครบทุกคน เสร็จแล้วทุกคนนำเทียนมา รวมกันให้เป็นดวงไฟดวงเดียว กิจกรรมนี้ เพื่อสื่อให้เห็นว่าแม้แต่เทียนดวงน้อย ๆ มันยังยอมเผาผลาญตัวเองเพื่อให้แสงสว่างกับคนอื่น น้ำตาเทียนสื่อถึงความเจ็บปวด ความลำบาก ที่เสียสละและอดทน เพื่อให้แสงไฟ เปรียบเสมือนคนที่ทำงานเพื่อคนอื่น เพื่อพัฒนาสังคม ต้องยอมเสียสละ ยอมลำบาก ซึ่งไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ สิ่งที่ได้ คือความภูมิใจ และประสบการณ์อันมีค่า และที่สำคัญที่สุดคือได้เป็นส่วนหนึ่งที่ พัฒนาสังคม และทำประโยชน์แก่คนอื่น เมื่อได้เข้าใจคุณค่าเหล่านี้แล้ววิทยากรและพี่ เลี้ยงก็เอาป้ายสานสิญญ์ขาวผูกข้อมือน้อง ให้เป็นพี่เป็นน้องที่จะร่วมอุดมการณ์ ร่วมเดินไปด้วยกันบนถนนอันศรัทธา พัฒนาสังคมที่จะมาร่วมกันทำงานต่อไป

เกมส์ท้าทายความยากลำบากของเยาวชน

แบ่งกลุ่มย่อยให้เยาวชนกลุ่มร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคร่วมกัน ให้แต่ละกลุ่มต้อง ผ่านฐานกิจกรรมให้ความรู้และทักษะในการเผชิญความยากลำบากร่วมกัน หลังจบกิจกรรมเยาวชนจะได้ฝึกฝนกระบวนการทำงานเป็นทีม และมีความรักความ สามัคคีกันมากขึ้น

บทเรียนข้อเสนอแนะ

1. บทบาท/ผลกระทบทางนโยบายที่เกิดขึ้นกับคนทำงาน มันยากที่จะพูดเรื่องยา เสพติดกับคนในชุมชน ชาวบ้านอาจจะไม่รู้ลึกถึงความปลอดภัยเพราะเป็น ประเด็น sensitive กับความปลอดภัยของเขา คนทำงานเหมือนย่องเข้าไปใน ความมืดเราไม่รู้ว่าใครค้าใครเสพย์ กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เป็นเรื่องปิดลับเป็น อันตรายถึงชีวิต/ครอบครัว/ชุมชน ชาวบ้านกลางแกลงกับเราบางคนพูดว่า “ถ้าจะยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทำไมไม่ทำงานเฉพาะคนติดยา” “ต่อมาระยะหลังจึง คลี่คลายเพราะทีมวิจัยมีกระบวนการทำความเข้าใจ กระบวนการให้การศึกษา/ ข้อมูลกับชาวบ้าน
2. เจ็อนไขที่รองรับการทำงานในเรื่องยาเสพติด เช่น ความสัมพันธ์ส่วนตัว เครดิตของคนทำงานกับชุมชน ประสบการณ์การทำงาน เป็นปัจจัยเอื้อต่อ การทำงาน

3. บทบาทของทีมวิจัย การกิจตรงนี้ทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรได้ใช้เวลาทำความเข้าใจ และศึกษาข้อมูลมากเกินไป พื้นที่การทำงานเหมาะสมเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาสมควรทำงานในพื้นที่นี้แต่พื้นที่การทำงานค่อนข้างมาก กว้าง และแต่ละหมู่บ้านมีความห่างไกลกันมาก การกิจการทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการที่ทำในระดับตำบลและนำมาคัดเลือกหมู่บ้านทดลองคนวางแผนและคนปฏิบัติการในพื้นที่จริงไม่ใช่กลุ่มคนคนเดียวกันจึงทำให้ใช้เวลาในการเตรียมความพร้อมกลไกในพื้นที่ที่จะทำงานนานมาก ยุทธศาสตร์ตำบลมีความสอดคล้องในการทำงานแต่แผนปฏิบัติการที่วางไว้มีหลายแผนไม่สอดคล้องกับกลไกในพื้นที่
4. ปัญหาที่พบคือการมีช่องว่างทางความคิดและความเข้าใจระหว่างผู้ใหญ่และเยาวชนที่ไม่อาจสื่อสารกันได้ มีพ่อแม่ผู้ปกครองทั้งที่เป็นชาวบ้านธรรมดาและเป็นผู้มาได้สะท้อนผ่านคำพูดที่แสดงถึงความห่วงใยเยาวชนแต่ไม่สามารถที่จะไปจัดการกับเยาวชนได้ ดังนี้

“เยาวชนเว่ยยาก ผู้ใหญ่พูดไม่ฟัง เพราะเขาไม่เชื่อพ่อแม่ๆ ไม่ได้เรียนหนังสือประจำบปอสี ควบคุมพฤติกรรมลูกไม่ได้ ลูกเชื่อประสบการณ์ที่ตลาดยอมรับว่าแนบบ่ทัน พ่อแม่ไม่มีเวลาปล่อยปละละเลย เด็กน้อยเมื่อคบกันมันเปลี่ยนวิถีเล่นไปไกลเกินกว่าที่เราจะเหลียวเห็น การดูแลยากลำบาก ปัจจุบันคุมการเคลื่อนไหวไม่ได้”

“แต่ก่อนไม่มีการกั๊กทุนการศึกษา ทุกวันนี้ทุกคนมีสิทธิเรียนเท่าเทียมกันพอได้ไปเรียนมันไม่เป็นไปตามขั้นตอน เด็กน้อยซำกได้เข้าไปเรียนไม่ได้รับรู้สังคมเมือง ฎไปเรียนฎต้องมีเหมือนเขาบ้าง แต่ก่อนไปโรงเรียนใกล้ๆพ่อแม่ควบคุมดูแลกันง่ายเดี๋ยวนี้เลิกคำมีกิจกรรมทางโรงเรียนเราไม่เห็น บางคนก็ได้แต่ตรวจเอกสารทำจริงหรือไม่ควบคุมลูกไม่ได้ วัฒนธรรมเก่าบางส่วนก็พอใช้ได้บ้างกรณีลูกผู้นั้นอาจจะเป็นตุ๊ด/กระเทยจะเว่ยง่ายสอนง่าย ช่วยทำงานบ้านได้บางส่วน หนึ่งข้าวหุงปลา เก็บหม่อนเลี้ยงไหม ”
5. ชุมชนแต่ละชุมชนแม้จะอยู่ใกล้ชิดกันหรืออยู่ในตำบลเดียวกัน มีฐานปัญหาและระดับความรุนแรงคล้ายกันก็ตามก็จะมีบริบทที่ต่างกัน แม้ว่าโครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดของภาครัฐจะดำเนินการในชุมชนทุกชุมชนในลักษณะแบบแผนเดียวกัน(package) การแก้ปัญหาก็เกิดขึ้นจริงมิได้อยู่ที่กลไกที่ภาครัฐสร้างขึ้นหรือ กิจกรรมที่ใส่เข้าไปในพื้นที่ (implement) ที่ลงไปในพื้นที่ในส่วนที่ลดความรุนแรงของยาเสพติดสามารถหยุดพฤติกรรมได้ชั่วคราว

แต่ผลที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันมาก การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในชุมชน ชุมชนมีวิธีการแก้ปัญหามาจากชุมชน เอื้อกิจกรรมที่ลงไปในพื้นที่อาจสวมรับกันได้มันขึ้นอยู่กับว่าในชุมชนของเขามีกลไกอะไรจะสอดรับหรือไม่ คำตอบของการแก้ไขปัญหายาเสพติดในเยาวชนต้องใช้กลไกภายในชุมชนเป็นสำคัญ/เป็นฐานบ่งชี้ให้เห็นว่ามันต้องเป็นคำตอบว่า การแก้ปัญหาต้องให้ออกาสชุมชนคิดเอง ทำเอง การทำงานของเยาวชนจะโดดเดี่ยวไม่ได้จะต้องมีความร่วมมือ/มีที่ปรึกษาจากผู้นำชุมชนและตำบล ครูรวมทั้งผู้ปกครอง จะเกิดภาพเหล่านี้ได้วิธีคิด/ทัศนคติต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนเหล่านี้ต้องมีพื้นฐานความคิดหรือจะต้องเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อบทบาทของเยาวชนต้องให้คุณค่าต้องเชื่อมั่นกับกิจกรรมที่เยาวชนทำงาน และให้ออกาสให้การสนับสนุนและกระตุ้นให้เยาวชนออกมาทำงานเพื่อชุมชนเพื่อสังคม และเป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของกลุ่มตน ดังนั้นต้องมีกิจกรรมเสริมสร้างทัศนคติเหล่านี้กับครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ถ้าจะต้องเสนอแนวคิดที่จะจัดการกับเด็ก ต้องจัดการกับพ่อแม่ เครือญาติต้องมีกิจกรรม เสริมสร้างความรู้/ความเข้าใจและทัศนคติที่ส่งเสริมเยาวชน เช่น ทักษะในการเข้าใจลักษณะเฉพาะของวัยรุ่น จิตวิทยาวัยรุ่น โดยเฉพาะวัยรุ่นในบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยเพื่อให้รู้จักและรู้เท่าทันวัยรุ่น รวมทั้งกลุ่มผู้ปกครองจะต้องร่วมกันค้นหาวิธีการที่จะจัดการเยาวชนร่วมกัน อาจจะมีกลุ่มผู้ปกครองคอยช่วยกันติดตาม ดูแลสนับสนุนเยาวชนให้เยาวชนออกมาทำงานเพื่อชุมชนเพื่อสังคม และเป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของกลุ่มตน

6. ปัจจุบันชุมชนมีความเป็นปัจเจกมากขึ้นเรื่อยๆ มีความทันสมัย พลังของชุมชนมีความอ่อนแอลงเรื่อยๆ ส่งผลให้การทำงานเชิงลึกกับชุมชนมีความยากซับซ้อน และไม่ต่อเนื่องประกอบกับโครงสร้างใหม่เข้าไปทับซ้อนมีลักษณะการทำงานตามกรอบที่ทางราชการกำหนด เช่น หน้าที่ของสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ประชาคมคุ้ม คือคือการรายงานข่าวให้ทางราชการทำตามนโยบาย จัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อรองรับการสนับสนุนงบประมาณจากราชการ ถ้าเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนจะเกิดความเคยชินและหวังพึ่งกลไกภายนอกมาจัดการให้

7. ความพลวัต(dynamic) ของเยาวชน เื่อนไขหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดของการทำงาน โดย กลไกกลุ่มก็คือ การที่เยาวชนของหมู่บ้าน มีความเป็นพลวัตสูง เพราะเยาวชนบางส่วนไปทำงานต่างถิ่น ไม่มีความสัมพันธ์กับชุมชน หรือเมื่อถูกชุมชนกดดันเรื่องพฤติกรรมกระเสพยา ก็จะออกไปทำงานนอกชุมชนชั่วคราว ทำให้ไม่ทราบว่ายุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอยู่หรือไม่ แต่ก็พบว่าเมื่อกรรมการคุมทำหน้าที่ชัดเจนขึ้น ทำให้ เยาวชนบางส่วนที่ยังอยู่ในหมู่บ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดการปัญหา
8. กลุ่มเยาวชนรุ่นกลางเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับหรือเรียนไม่จบเข้าสู่วัยแรงงาน จะไม่ค่อยอยู่ในชุมชน จะไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน และในเมืองเป็นเหมือนกันหมดทุกหมู่บ้าน ลักษณะเช่นนี้จะกระทบกับการดำเนินกิจกรรมทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่องต้องเริ่มใหม่เรื่อยๆ ไม่มีความต่อเนื่องทางความคิดและกิจกรรมการบริหารจัดการโครงการจะทำให้ยากมากจะกระทบในเรื่องแผนรวมทั้งผลลัพธ์ของโครงการไม่ต่อเนื่อง แต่ทว่ากลุ่มเยาวชนที่ออกไปทำงานข้างนอกเขาก็มี movement ทางความคิดของเขาเช่นกัน
9. เยาวชนในแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันในเรื่องวัยซึ่งจะมีการแสดงออกและพฤติกรรมที่ค่อนข้างหลากหลาย เช่น เยาวชนรุ่นใหญ่ รุ่นกลาง รุ่นเล็ก หรือ กลุ่มที่ทำงานและจะมีความสนใจเฉพาะกลุ่ม ซึ่งการทำกิจกรรมในภาพรวมอาจมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการนี้ในประเด็นยาเสพติดแต่ถ้าเป็นกิจกรรมที่จะไปพัฒนาศักยภาพเยาวชนในด้านอื่นๆควรทำกิจกรรมเฉพาะกลุ่มที่สอดคล้องกับแต่ละกลุ่มและแต่ละรุ่น และควรทำงานด้านลึก
10. คนที่มีความสนใจจะทำงานกับเยาวชนในประเด็นยาเสพติดควรมีลักษณะพิเศษบางประการที่เอื้อต่อการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และการสื่อสารทำความเข้าใจ เช่น เป็นเยาวชนที่มีวัยใกล้เคียงกันเป็นอาสาสมัครในการทำงานกับเยาวชน และมีบุคลิกภาพ การพูดการจา มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สามารถรับฟังความเห็นจากคนที่มีลักษณะแตกต่างจากตนเองได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเข้ากับคนอื่นได้ดีจึงจะสามารถเข้าถึงกับกลุ่มเป้าหมายได้ ขณะเดียวกันต้องมีพี่เลี้ยงที่มีความเข้าใจคอยเป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด ข้อควรระวังการทำงานที่เกิดขึ้น

จะต้องอยู่บนฐานคิดของเยาวชนไม่ใช่ฐานคิดของพี่เลี้ยงหรือผู้ใหญ่ ทีมงานจะต้องมีความเสมอภาคทางความคิดใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงาน เช่นกันกับเยาวชนในชุมชน รับฟังเสียงจากเยาวชนให้มากไม่ใช่ครอบงำความคิด มิฉะนั้นการใช้อาสาสมัครเยาวชนจะไม่เกิดผลในเชิงการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายใดๆ อาสาสมัครเยาวชนจะทำงานทั้งกับทีมวิจัยและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายซึ่งจะได้รับการพัฒนาเรียนรู้ไปพร้อมกับกลุ่มเป้าหมาย คนทำงานน่าจะมีใจรักที่จะทำงานกับเยาวชน และต้องเป็นผู้มีอุดมการณ์ แนวคิดด้านการพัฒนาสังคม มีความน่าเชื่อถือ ถ้าเป็นอาสาสมัครเยาวชน ต้องมีอายุมากกว่ากลุ่มเป้าหมายเดียวกันเล็กน้อยมีลักษณะนิสัยที่ดีเป็นแบบอย่างกับเยาวชนได้ต้องเป็นผู้ที่มีน้ำใจ เสียสละอย่างมาก รักและห่วงใยน้องๆเยาวชนมากๆ

ภาคผนวก

ข้อคิดเห็นจากเวทีพิจารณาผลงานวิจัย
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเยาวชนฯ
28 พฤศจิกายน 2546 ณ โรงแรมสยามซิตี้

ผู้เข้าร่วมประชุม ผู้แทนจากหน่วยงาน และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้เสนอข้อคิดเห็นทั้งต่อรายงานวิจัย การขยายผล และแนวทางในการดำเนินการงานพัฒนาเด็ก / เยาวชน มีประเด็นสำคัญโดยสรุปดังนี้

ข้อคิดเห็นต่อรายงานวิจัยและการขยายผล

1. งานทั้งสามชิ้น ทำให้เห็นว่าสภาพชีวิต (profile) ของเด็กไทยเปลี่ยนไปแล้ว profile ของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ สังคมไทยตามทันหรือไม่ สังคมไทยรู้จักเด็กไทยหรือไม่ เด็กมาจากอาการของปัญหาหลายๆ แบบมาก ถ้า profile ไม่ชัดทำให้กำหนด treatment ไม่ได้ รัฐก็ต้องรับรู้อย่างถูกต้องว่าเด็กมาจากหลายอาการ treatment ต้องหลายแบบ ผมคิดว่านี่เป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ระดับบนที่สำคัญมาก การเสนอรายงานสั้นๆ ขึ้นไปจะต้องชี้ประเด็นพวกนี้ให้ชัดว่า profile ปัญหาเด็กมันหลายแบบ ต้องคิดให้หลากหลาย แม้ในกลุ่มเป้าหมายเดียวกันก็ต้องหลากหลาย (ดร.อมรวิรัช นาคทรพรพ)
2. การสร้างความยั่งยืนเมื่อเราออกจากพื้นที่แล้ว ปัญหายังมีอยู่ตลอด ขาดเงิน ไม่มีเวลา ขาดการประสานงาน ดังนั้นกลไกระดับมหภาคจะไปสนับสนุนการทำงานระดับจุลภาคได้อย่างไร คุณสุดใจพูดไปบ้างเรื่องหน่วยงานภาครัฐจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการตรวจสอบ มาทำงานติดตาม สนับสนุนให้มากขึ้น ไม่เพียงเปลี่ยนวิธีการทำงาน แต่ต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ น่าจะมีการเชื่อมโยงกัน มีเครือข่ายในการสร้างกลไกระดับมหภาค เป็น social watch

จากการฟังรายงานวิจัยพบว่าการทำงานระดับพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ต้องตีโจทย์ตามบริบทของพื้นที่ ที่อาจต้องทำงานหลายสูตร ที่สำคัญจะอย่างไรที่จะไม่เป็นการทำเรื่องเล็กๆ ในระดับพื้นที่ ต่างคนต่างทำตามบริบทของพื้นที่ แต่มีกลไกระดับมหภาคหนุนอยู่ด้วย กลไก social watch เป็นอันหนึ่งที่ผมมองว่า ถ้ามีข้อมูลออกมาสร้างความตระหนักสร้างความเข้าใจผ่านสื่อต่างๆ อยู่เรื่อยๆ ใช้ตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนขึ้น ให้สังคมช่วยกันมอง ช่วยกันตระหนัก ก็จะเกิดกระแสที่จะช่วยกันผลักดันการทำงานระดับล่างได้ น่าจะเชื่อมกัน งานหลายเรื่องเป็นตัวบ่งชี้ เป็นข้อมูลที่น่ามาสร้างกระแสสังคมได้ด้วย (ดร. อมรวิรัช นาคทรพรพ)

3. งานวิจัยประเด็นยาเสพติดทั้งสองแห่ง ไม่พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างไร ยังไม่ชัดเจนว่ากลไกเยาวชนกับมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สัมพันธ์กันอย่างไร ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอการสร้างกลไกเสริมหรือทดแทน เพราะเรื่องยาเสพติด ปปส. จะให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว แต่ปปส.จะสนับสนุนกลไกเพิ่มเติม คือ

กลุ่มเพื่อน การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการคิด ตระหนัก ฟังตนเอง เป็นกระบวนการที่ค่อยๆ สร้าง พยายามสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดลักษณะกดขี่ที่หนึ่ง ไปโผล่อีกที่หนึ่ง (คุณมงคล ทวีสุข)

4. โครงการน่าจะวิเคราะห์ตัวเองด้วย ควรจะพูดถึงจำกัดของการวิจัยว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ไม่เห็นกระบวนการเขวชนไปแก้ปัญหาอย่างไร ทำไปแล้วมี impact อย่างไร โครงการวิจัยหนึ่งโครงการไม่อาจทำได้ตลอดทั้งหมดของกระบวนการแก้ปัญหา ดังนั้นต้องวาง position ให้ชัดเจนว่าโครงการบอกอะไรได้บ้าง จุดที่เราให้คำตอบอยู่ที่ตรงไหน แม้จะตั้งต้นว่าต้องการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการเขวชน แต่นี่คือการลองทำงานแล้ว เป็น social experiment ที่พบว่า วิธีแก้ต้องมีวิธีคิดเชิงป้องกัน และไปทำงานเชิงป้องกันมากกว่า แต่การแก้จะมีปัจจัยซับซ้อนอื่นๆ ที่นโยบายของรัฐเข้ามาแทรกซ้อน (intervene) จนการแก้ปัญหาใดๆ โดยกระบวนการชุมชนมันไม่ใช่ การแก้ปัญหาอาจจะเป็นผลจากนโยบายต่างๆ ของรัฐ อาจเกิดจากนโยบาย 3 เดือน (นโยบายปราบปรามยาเสพติด) แต่นัยสำคัญคือ การทำงานเชิงป้องกันทั้ง 3 กรณี โดยการดึงเขวชนออกจากปากเหวความเสี่ยงต่างๆ ด้วยทางเลือกที่หลากหลาย ด้วยการดึงพลังสร้างสรรค์ทางบวกออกมา ที่จริงนี่ก็เป็นข้อค้นพบหนึ่ง

โครงการนี้เน้นไปที่พลังสร้างสรรค์ของเด็ก เห็นว่าเด็กสามารถลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตัวเองได้ วิธีการแก้โดยการสร้างทางเลือก ทำแนวป้องกัน การปรับท่าทีการแก้โดยการกดดัน และในเชิงปิดปัญหา ดังนั้นถ้าโยงกับปส.ในเรื่อง model เป็น model การป้องกันปัญหายาเสพติดในวัยรุ่น ไม่ใช่การแก้ (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย)

5. การพัฒนาศักยภาพเป็นหัวใจของการแก้ปัญหา แต่ตราบดีที่รัฐยังแก้ปัญหาแบบ problem base วางงบประมาณแบบเฉพาะปัญหา ทำให้การทำงานเชิงป้องกันทำได้ยาก เหมือนที่น้องๆ จากขอนแก่นบอกว่าจริงๆ Unicef ให้เงินมาทำเรื่องเอดส์ แต่จริงๆ เขาจะทำงานพัฒนาศักยภาพก็เหมือนกับที่ต้องพ่วงเรื่องยาเสพติดเข้าไปในเรื่องการพัฒนาศักยภาพ นัยนี้โยงไปหาสิ่งที่ควรเสนอแนะเพิ่มเติม ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น เรื่องงบประมาณสนับสนุนเป็นแบบ problem base งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่างานพัฒนาเด็กต้องทำแบบบูรณาการคือ ปัญหาทุกอย่างไปรวมอยู่ที่เด็ก ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น แผนระยะยาวไม่มีงบประมาณ สนับสนุน ครู - อาจารย์ไม่มีบุคลากรไม่ถูก train โครงการบอกว่าต้องแก้ทั้งมหภาคและจุลภาค แต่ไม่ได้บอกความมหาคคืออะไร (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย)
6. ควรสกัดวิธีการทำงานหรือรูปแบบออกมา เพื่อเป็น software ในการทำงานว่าวิธีการทำงานจัดการการมีส่วนร่วมควรทำอย่างไร เป็นการสังเคราะห์จากทั้ง 3 กรณี อาจทำเป็นส่วนแยกเล่มเล็กว่าวิธีการทำงานเป็นอย่างไร เช่น ต้องเข้าใจพื้นที่ก่อน ต้องเข้าใจบริบท ต้องเห็นศักยภาพ ไม่ควรจะเริ่มจากปัญหา sensitive ควรดึงกลุ่มมีปัญหาและไม่มีปัญหามาทำงานร่วมกัน การฝ่าด่านของความ

ไม่ไว้วางใจ

การเผยแพร่อาจพิมพ์เผยแพร่เล่มเล็ก บทสังเคราะห์แนบ ซีดี ของเล่มใหญ่ เปลี่ยนชื่อให้เหมาะสม เป็นชื่อสั้นๆ (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย)

7. งานวิจัยทั้ง 3 ชิ้น เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประเด็นที่อยากรู้คือ ใช้กลไกการขับเคลื่อนอย่างไร น่าจะมี ส่วนที่ถอดบทเรียนของกระบวนการทำงานเพื่อเป็นบทเรียนของคนอื่น

วัตถุประสงค์หนึ่งของงานวิจัยบอกว่าเป็นเรื่ององค์ความรู้ อาจจะต้องฟันธงลงไปเลย เช่น เรื่อง ความรุนแรง กับปัญหาเสพติด ไม่ใช่เรื่องความบกพร่องเชิงปัจเจกอีกต่อไปแล้ว แต่เป็นปัญหา ประเด็นเชิงโครงสร้าง และเป็นโครงสร้างที่ไม่ใช่เรื่องอำนาจตามปกติ แต่มันซ้อนรอยกับฐานคิด และวัฒนธรรมของคนในสังคมไทยเป็นตัวตั้งใหญ่ ที่จะต้องสร้างเป็นโจทย์วิจัยใหญ่เหมือนกันว่าจะ ทำอย่างไรจึงจะสามารถปรับกับโครงสร้างที่เป็นฐานคิดหลักได้ เพราะในทุกเวทีในเรื่องความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นเวทีผู้หญิง เวทีนักเรียนอาชีวะ เวลาที่เราสู้ เรามักจะไปสู้ในเชิงระบบที่คุณสนใจ ใช้คำว่า โครงสร้างเชิงจุลภาค คือ เป็นรายย่อยของมหภาค ไปเล่นที่ตัวสถาบัน แต่นั่นก็ยังไม่ใช่ ฐานรากของปมปัญหานี้ เพราะฐานรากเป็นประเด็นเชิงวัฒนธรรม ความคิดของคนไทย ถ้าเราทำตัว นี้ได้อาจจะทำให้เราเชื่อมโยงที่ประเด็นนโยบายที่ทุกอย่างให้ทุกส่วนระดมพลังกันทำอย่างไรกับ วัฒนธรรมฐานรากบางตัว

ตัวที่สอง คือ วัฒนธรรมฐานคิดที่สืบเนื่องทำให้ปัญหาเหล่านี้ไม่เข้าสู่วงจรของการแก้ไขสู่เส้นชัยได้ เช่น ความคิดที่มีอคติต่อนักเรียนอาชีวะ ต่อกันที่คิดยาเสพติด เช่นเดียวกับอคติที่มีต่อกันที่ขายบริการ ทางเพศ อคติของสังคมตัวนี้เป็นอคติที่มันสะกิดกัน แม้ว่าจะสร้างนวัตกรรมที่เป็นโครงการดีๆ เช่น ก็นคนดีสู่สังคมของกระทรวงยุติธรรม ก็ไม่สามารถที่จะทำได้ การทำงานกับอคติของสังคมก็เป็น ประเด็นรากฐานอีกอันหนึ่งที่ต้องเล่น ถือว่าเป็นขงตัวตั้งเช่นเดียวกัน มิฉะนั้นแม้สร้างนวัตกรรม ใหญ่ๆ ขึ้นมาคนเหล่านี้ก็จะไม่มีที่ทางที่จะยืนอยู่ดี คิดว่าตัวนี้เป็นก้าวใหญ่เหมือนกัน และเป็นทาง ต้นที่งานวิจัยที่ดิฉันทำอยู่พบเช่นกันจะทำอย่างไรที่จะทำให้คนที่คิดยาเสพติดกลับคืนสู่สังคมไม่วน กลับมาเป็นคนไข้หรือคนคุกใหม่ เป็นประเด็นที่จะสะท้อนได้เลยว่าองค์ความรู้ที่เป็นข้อค้นพบตรงนี้ จะต้องรื้อถอน หรือเราไปรณรงค์ใหม่ในเชิงสังคม (อาจารย์อภิญญา เวชยชัย)

8. งานวิจัยไม่ว่าจะเป็นที่ขอนแก่นหรือเชียงใหม่ บอกว่าใช้รูปแบบหลากหลายในการทำงาน เมื่อเทียบ กับการอบรมของวิวัฒน์พลเมืองก็ได้ผลกับบางกลุ่ม และไม่ได้ผลกับบางกลุ่ม ขณะที่โครงการใช้วิธี ให้อิสระ ให้ออกาส อ่อนโยน นำคั่นหาว่าจะผสมผสานวิธีการเหล่านี้อย่างไร การแก้ปัญหาอาจไม่ ได้มี package เดียวใช้ปูพรม ควรแสดงผลของการสังเคราะห์องค์ความรู้ เช่นการใช้งานค่ายเป็นการ แก้ปัญหา เนื้อหา และกระบวนการมีความสำคัญ ความคิดในนั้นคืออะไร ใช้เพื่อทำอะไรในการ แก้ไขปัญหา คิดว่ามิติของความเป็นมนุษย์ เป็นมิติที่น่าจะ work ที่สุดในงานพัฒนาเยาวชนใน

ขณะนี้ (อาจารย์อภิญา เวชชัย)

9. เห็นชุมชนในมิติที่มากกว่าพื้นที่ ชุมชนอาจหมายถึงบุคคลในชุมชนนั้นโยงไปถึงองค์กรอื่นๆ เป็นชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง น่าจะมองทั้งชุมชนที่เป็นพื้นที่และชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง น่าจะมองทั้งชุมชนที่เป็นพื้นที่และชุมชนที่อาจจะเรียกว่าเป็นเครือข่ายว่าจะทำงานให้เกิดผลกระทบมีองค์ความรู้ในการทำงานหรือไม่ ชุมชนไม่เฉพาะอบต. แต่มีองค์กรอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาร่วมกันทำงานน่าจะเกิดผลในทางปฏิบัติมากกว่า ในอนาคตจะเกิดความหลากหลาย คิดว่าดีถ้าประชาชนสามารถเลือกได้ว่าจะเข้าไปในองค์กรใด และจะไม่ต้องทะเลาะกัน ความหลากหลายจะเป็นความสวยงามของประเทศไทย (ดร.ยุกติ สาริกฤติ)
10. งานวิจัยออกมามากมาย แต่เผยแพร่อย่างไร กรณีศึกษาหลังจากมีการแก้ไขแล้ว น่าจะเอาองค์ความรู้ไปทดลองในสถานที่เดิม เพื่อให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้นน่าจะมียุทธศาสตร์ก่อนเอาทำเป็น module (ดร.ยุกติ สาริกฤติ)
11. การแก้ปัญหาเดิมเราทำในกลุ่มโรงเรียน หลังจากโครงการเข้ามาทำให้เราได้เห็นหนทางในการแก้ไข เกิดความคิดร่วมกัน และเกิดกลไกในการแก้ปัญหา และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่ตั้งใจ ปัญหาโครงสร้างไม่ใช่ปัญหา แต่คนที่อยู่ใกล้จะช่วยในการแก้ปัญหา จะมีการณรงค์ใหญ่ในตลาดมินิมูรี โดยพ่อค้า แม่ค้า ตั้งเป็นชมรมและจะเป็นแนวร่วมในการช่วยเหลือ โดยเฉพาะชุมชนจะดูแลไม่ให้มีการขายเหล้า บุหรี่แก่เด็ก ซึ่งจะเป็นส่วนควบที่จะช่วยการทำงานของเรามาก แม้เราจะไม่มีส่วนในการเขียนรายงาน แต่ที่นำเสนอคือผลที่เกิดขึ้น การมีโครงการวิจัยนี้ต้องขอบคุณ สกว. ที่ทำให้เราได้แนวคิดใหม่ๆ และวิธีการเพิ่มขึ้นจำนวนมาก (อาจารย์บุญมา หลิมเจริญ)
12. ทำอย่างไรถึงจะให้ความรู้จากงานวิจัยไปถึงระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ บางทีระดับนโยบายอาจไม่มีเวลามาก แต่ระดับผู้ปฏิบัติเขาจะเห็นไปใช้ประโยชน์ได้ งานสองชิ้นนี้ไม่มีตำราสอนทำอย่างไรจึงเกิด interactive thinking (คุณมงคล ทวีสุข)

ปัญหาและแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาเด็กเยาวชน

1. งานวิจัยจะช่วยชี้ profile ของเด็กให้เกิดความตระหนักและตระหนักมากกว่านี้ และเกิดกลไกสร้างความยั่งยืน นอกจากโรงเรียนแล้วคงจะต้องช่วยกันมองว่าจะทำอะไรได้บ้าง โรงเรียน สถาบันศาสนา องค์กรท้องถิ่น ใครจะเข้ามามีบทบาททำอะไรได้บ้าง จะเปลี่ยนวิธีการทำงานอะไรได้บ้าง เช่นโรงเรียนถ้ายังดีใจที่ยังไม่แตกว่าโรงเรียนจะต้องสร้างความศรัทธา สร้างความเชื่อมั่นให้เด็กในชนบทให้มีความหวัง มีศรัทธาในตัวเอง มันก็จะแก้ไม่จบ เป็นปัญหาผูกพันไปเรื่อย

เรื่องสุดท้าย เรื่องครอบครัว อันนี้อาจจะจริงว่าขณะนี้ครอบครัวอ่อนพลังที่จะเข้ามาช่วยในเรื่องนี้ แต่มันกลับมีโจทย์ใหม่ว่าเราจะพลิกฟื้นความเข้มแข็งของพลังครอบครัวได้อย่างไร ในระยะยาวอาจ

ทำให้เรื่องนี้เป็น national agenda ที่จะทำให้สถาบันครอบครัวกลับมาเป็นสถาบันที่เข้มแข็งขึ้น ตอนที่ทำงานกับโรงเรียนหลายจังหวัดพบว่าทุกแห่งสภาพครอบครัวมีปัญหา เราจึงผลักดันครอบครัวศึกษาแต่ก็พบว่ายากเย็นแสนเข็ญมาก แต่เรื่องนี้สำคัญมาก ทำอย่างไรงานทั้ง 3 เรื่องนี้จะช่วยขับเคลื่อนเรื่องนี้ให้ชัดขึ้น จะทำอะไรที่จะทำให้ปัจจัยที่ไม่เอื้อกลับมาเอื้อได้อย่างไร น่าจะหามองระยะยาวว่าจะทำให้มีปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้การทำงานไม่ยากลำบากมากขนาดนี้ แต่กลไกระดับสังคมต่างๆ เอื้อมากยิ่งขึ้น (ดร.อมรวิทย์ นาครทรรพ)

2. สิ่งที่พบคือ

- ผู้ใหญ่ไม่มีแผนแก้ไขปัญหทั้งระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว
- เรื่องเด็กทะเลาะวิวาท ไม่มีงบประมาณ ไม่มีเครื่องมือไปทำงาน คำน้ำมนต์ เครื่องดื่มให้ครู-อาจารย์ ดำรง ขณะปฏิบัติหน้าที่ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องการเงินมาสนับสนุน เป็นปัญหาทั้งระบบ
- ขาดการพัฒนาบุคลากรอย่างจริงจัง เรื่องที่สำคัญคือการเป็นแบบอย่าง
- ขาดกิจกรรมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของเยาวชนเอง ขาดงบประมาณในการสนับสนุนความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเยาวชน และยังมีผู้ใหญ่บางท่านใช้เยาวชนเป็นไม้ประดับเพื่อ promote ตัวเอง (คุณไชยรัตน์ ประดิษฐ์พัฒนา)

3. ปปส. แบ่งกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ติดยา ผู้เสพยา และกลุ่มผู้บริสุทธิ์ ซึ่งจะมีวิธีการจัดการที่ต่างกัน ผู้ติดยาและผู้เสพยาให้ทหารทำ (กิจกรรม) แต่ไม่แน่ใจเรื่องคุณภาพ การที่กระทรวงฯ ไม่มีเงินให้เด็กทำกิจกรรมเพราะกระทรวงฯ เอาไปทั้งหมด ทั้งๆที่ตกลงกันให้ส่วนกลางทำเอง 20% อีก 80% ต้องลงทำในพื้นที่

ปปส. พยายามสร้างแกนนำเพื่อไปทำงานกับเด็ก ปัญหายังมีเพราะการอุดหนุนเอกชนยังมีระเบียบกติกายุ่งยาก จึงพยายามติดต่อให้บริษัทเอกชนเข้ามาสนับสนุน เช่น UBC บริษัทฟิลิปส์ แต่งบประมาณพัฒนาศักยภาพเฉยๆ จะไม่ได้รับการสนับสนุน ต้องมีประเด็นยาเสพติด (คุณมงคล ทวีสุข)

4. งานต่อเนื่องทำได้หลายอัน เช่น

- สร้างสรรค์ profile ของเด็ก
- profile ของครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงมาก interactive learning มีมากน้อยแค่ไหน อาจจะเอาหลายโครงการมาดูร่วมกัน
- เครือข่ายเยาวชนมี potential มาก มีหลายหน่วยงานสนใจแต่ไม่เคยเอามาคุยกัน มา mapping อะไรเป็นแนวทางที่เขาอยากทำเพื่อดูว่าแนวที่สนับสนุนควรเป็นอย่างไร การค้นหาการส่งเสริมพลังยังเป็นโจทย์ของงานต่อเนื่อง และจะเป็นทางเลือกที่เป็นทางเปิดให้เยาวชน

เรื่องวิธิดีในการบริหารงาน การกระจายอำนาจที่ให้ไปให้ผู้ว่าฯ ปปส. ตามไปตรวจสอบ สนับสนุน ที่คุณมงคลพูด เป็นเช่นเดียวกับเรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษา ชุดของคำศัพท์ที่สะท้อนวิธิดี คือ กระจายอำนาจ→ตัวชี้วัด→มาตรฐาน→คุณภาพ มีสำนักมาตรฐานคอยตรวจสอบ ติดตาม และพยายามสร้างชุดนี้ขึ้นมา แล้วส่งไปที่ครูให้ทำได้ ทำให้เกิดความทุกข์กับครู ผู้ว่า CEO ก็คง จะทุกข์เหมือนกันที่จะเจอตัวชี้วัดประหลาดๆ เช่น วิสาหกิจชุมชน ยาเสพติด

ในขณะที่ชุดวิธิดีอีกอันคือ การสร้าง capacity building ที่จะสร้างความสามารถในการจัดการที่ ระดับล่างให้ได้ วิธิดีนี้อำนาจจะอยู่แถวๆ สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างเครือข่าย เสริมทักษะ ความสามารถ 2 ชุด วิธิดี และวิธีการทำงานคนละอย่าง แนวแรก คนทำทุกข้มาก แบบใช้พระเดช แนวที่สอง positive กว่า เป็นการร่วมค้นหาวิธีการทำงาน ไม่ใช่ตรวจสอบเฉยๆ ร่วมค้นหาวิธีการที่จะพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การเฝ้าระวังสถานศึกษาในท้องถิ่นไม่ได้เก่าไปทุกอย่าง เราอาจจะทำงานเสริมแรงกันมากกว่าเป็น capacity building ที่ทำงานร่วมกันระหว่างส่วนกลางกับ ท้องถิ่น

การวางแผนทั่วๆ ไปได้ตรวจสอบ แต่ระบบความช่วยเหลือแบบนี้จะมาจากไหน มีใครบ้างที่มีระบบ ความช่วยเหลือแบบนี้ หรือมีเจตนาที่จะทำงานแบบร่วมการเรียนรู้ ค้นหาคำตอบไปด้วยกัน การร่วม เรียนรู้เป็น paradigm ใหม่ของงานวิจัย เดิมคิดว่าการวิจัยเป็นการค้นหาคำตอบ แต่คนทำ action research จะพบว่าเรียนรู้เพิ่มขึ้นทั้งคนทำและพื้นที่และจะได้เครือข่าย research ในฐานะ learning process มีความหมายมากไม่ใช่มีฐานะเป็นการผลิตคำตอบ ถ้ามองงานวิจัยในขณะนี้ใครๆ ก็ควรทำงาน วิจัย เพราะทำให้จัดการกับปัญหาได้ดีขึ้น ทำให้วิจัยขยายผลออกไปมาก ทำให้เกิดกระบวนการเรียน รู้และมีความหมายต่อการแก้ปัญหา (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย)

6. ก่อนหน้าเด็กอาชีวะไม่มาก ปี 2524 มีเด็ก ม. 3 กับ มศ. 3 จบพร้อมกัน ทำให้ต้องจัดการศึกษาหลาย รอบ เป็นปัญหาอันหนึ่ง ครูไม่พอ ครูภัณฑ์ไม่พอ เข้าไม่พร้อม เลิกไม่พร้อม การจัดการศึกษา ขณะนี้ จัดบนพื้นฐานของความไม่พอเพียง ราชมงคล พระจอมเกล้า มีระดับปวช. เขาจัดการศึกษา แบบพอเพียง ไม่ค่อยมีปัญหา ประสบการณ์จากที่เคยแก้ปัญหาต้องเอา ปี 1 ไปเข้าค่ายร่วมกันทั้งหมด เอาตัวอย่างไปไม่ได้ผลต้องเอาประชากรทั้งหมดไป ทำต่อเนื่องกัน 3 ปี ปรากฏว่าได้ผลแทบ จะไม่มีการติกันเลย (ผช.ผอ.นิพนธ์ เลิศสุวรรณ)
7. อยากทำอบรมอาสาสมัครอาชีวะ เหมือนอบรมสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรม ไม่ได้หวังว่าเขาจะมา เข้าร่วม แต่เขาจะมีความรู้สึกที่ดีและไม่กล้าทำผิด ทุกกิจกรรมจะมีส่วนประกอบกัน งบประมาณ อบรมครั้งละหลายๆ น่าจะปล่อยถ่ายมาทำรดับ-ส่ง ต้องทำหลายเรื่องอย่างต่อเนื่อง เช่น ห้ามขายเหล้า ให้เด็ก เจ้าหน้าที่ไปยืนในตลาด ทำงานกับชุมชน (พตท.ชาญเดช ศรีสังข์)

8. คิดว่ามีปัญหาเรื่องโครงสร้าง ที่จะเป็นเงื่อนไขสนับสนุนให้กับคนในพื้นที่ทำงานได้ คนในพื้นที่มีความริเริ่มมาก แต่คนจะทำดีต้องแลกกฎ การทำงานเริ่มจากความไม่ไว้วางใจกัน กลัวจะโกง ทำที่และวิธีคิดของระบบส่วนกลางเป็นเรื่องใหญ่มาก และพบว่าทำให้ไม่เปิดศักยภาพของคนในพื้นที่ และยังกดอีก ครุมีโอกาที่จะทำงานริเริ่มสูงเพราะอยู่กับเด็กที่มีพลังชีวิตสูง แต่พอจะทำอะไรก็ออกไม่ได้ เหมือนบอนไซ แม้จะเคาะกระดางออกก็ไม่โต ยังไม่เห็นทางออกนอกจากเรื่องกองทุน แต่ระบบการจัดการกองทุนจะต้องแหวกให้พ้นออกจากวิธีคิดของวิญญูณระบบราชการให้มาก ออกจากวิญญูณเรื่อง การตรวจสอบ ตัวชี้วัด มาตรฐาน ถ้าวิธีคิดไปอยู่กับเรื่อง capacity building แล้วใช้วิธีคิดนั้นไปบริหารกองทุน จึงจะไปได้ คนทำงานริเริ่มสร้างสรรค์มีมากมายทั่วแผ่นดิน แทนที่จะไปบล็อก และทำให้เป็นปัญหาไปทั่วแผ่นดิน (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย)
9. อยากให้มองปัญหาเยาวชนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ทั้งหมดมีต้นน้ำอันเดียวกัน การได้งบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุขบ้าง ปปส.บ้าง ทำให้เราทำงานแยกกัน พฤติกรรมเบี่ยงเบน เป็นเรื่องมีอยู่ทุกชาติ ทุกภาษา คนทุกกลุ่มอย่าไปมองว่าคน เหล่านี้เป็นผู้ร้าย ถ้าเรามองเด็กเป็นผู้ร้ายเราแก้ปัญหาลำบากไม่ได้
งานเรื่องการทะเลาะวิวาทยังอยากให้ทำต่อ เพราะจะต้องลงไปถึงรากเหง้า แต่ละราก ที่เป็นต้นเหตุของปัญหา การพูดว่าปัญหามาจากครอบครัวมันกว้างไป อาจจะต้องเจาะลงไปว่าครอบครัวเป็นครอบครัวอย่างไร (นายไชยรัตน์ ประดิษฐ์พัฒนาชัย)
10. มีวิธีการที่ค่อนข้างหลากหลาย มี entry point ที่ต่างกัน บางพื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง โรงเรียนไม่เข้มแข็ง บางพื้นที่โรงเรียนเข้มแข็ง ชุมชนไม่เข้มแข็ง จึงต้องแสวงหา entry point ศาสตร์การทำงานในพื้นที่ก็เยอะแยะ ที่คล้ายๆ กันคือ เราเริ่มด้วย single issue แต่ multiple dimension หมายความว่ามันเป็นอุปสรรคการทำงานในพื้นที่เอาเรื่องเล็กๆ ที่พอจะหาจุดยืนร่วมกันได้ แต่เป็นประเด็นปัญหาที่มีหลายมิติ ต้องใช้ทางแก้หลายทาง เพื่อเป็นอุปสรรคที่ทำให้ทำงานร่วมกันต่อเนื่อง ซึ่งเป็นข้อสังเคราะห์ที่เราเจอในโครงการ profile ทุกข์ สมุทัย ของเด็กต้องชัด เพราะเด็กมาจากอาการหลายๆ แบบมาก บางคนมาจากครอบครัวที่แตกก็ต้องมีวิธีการเยียวยาแบบหนึ่ง จะทิ้งครอบครัว ชุมชนไปก็ไม่ได้ บางคนมาจากสภาพภายในโรงเรียน กลุ่ม peer group ต่างๆ ก็จะช่วยให้เยอะ บางทีการที่เด็กเข้าแก๊งค์กันไม่ใช่เรื่องศักดิ์ศรีอย่างเดียว บางทีก็เป็นเรื่องสกปรก อยากจะกระชอกทรัพย์หาเงินก็มี เพราะเด็กสมัยนี้ก็มีบริโภคนิยมดังแก๊งค์ไวกิ้งก็มี อย่างนี้ก็ต้องตำรวจอย่างเดียว เป็นเรื่องขู่อาชญากรต้องมีวิธีอีกแบบ (ดร.อมรวิชัย นาคทรพรพ)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเยาวชนฯ
28 พฤศจิกายน 2546 ณ โรงแรมสยามซิตี้

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ดร.ณัทชัย	ทิวไผ่งาม	กระทรวงศึกษาธิการ
2. นายสุพจน์	บุญเต็ม	มูลนิธิ Perl buck
3. นายสมศักดิ์	สุหรัยคิมหันต์	สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
4. นายชัยรัตน์	ประดิษฐ์พัฒนาชาญ	สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
5. นายสุพล	เสื่อว่อง	สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
6. นายมงคล	ทวินุช	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
7. นางสาวอรอนงค์	ลาภภูวนาถ	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
8. ดร.สีลาภรณ์	บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
9. ดร.อมรวิชัย	นาครทรรพ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
10. พ.ต.ท.ชาญเดช	ศรีสังข์	สถานีตำรวจนครบาลมีนบุรี
11. ผศ.ดร.ดุสิต	อายุวัฒน์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ที่ปรึกษา.ขอนแก่น)
12. ผศ.อภิญญา	เวชชัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
13.นางสุมาลี	จุลเจิม	สำนักงานวิจัยพัฒนา
14. นายศักดิ์	ภิรมย์	สำนักงานวิจัยพัฒนา
15. นายสุทร	เข้มขันธ์	วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาม
16. นายณรงค์	พรหมมิตร	วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาม
17. นายศักดิ์	จินตเวช	วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษกมหานคร
18. นายพีระเพ็ญ	หงสาวงค์	วิทยาลัยสารพัดช่างสีพระยา
19. นางสาวกฤตยา	พิมลภัทรกุล	โรงเรียนเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
20. นายนิพนธ์	เลิศสุวรรณ	วิทยาลัยเทคนิคสมุทรปราการ
21. นายบุญมา	หลิมเจริญ	วิทยาลัยเทคนิคมีนบุรี
22. นางเยาวรี	เจริญสวัสดิ์	สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
23. นายสุเทพ	มณูชยางค์	ตัวแทนกลุ่มโรงเรียนในเครือไทยเทค
24. นายเทิดพงศ์	ทองเกิด	วิทยาลัยการอาชีพกาญจนาภิเษกหนองจอก
25. นางสาวศศิวิมล	ชาติกันหา	วิทยาลัยการอาชีพกาญจนาภิเษกหนองจอก

26. นายสมัคร	นรินทร์รัตน์	โรงเรียนเทคโนโลยีไทยสุริยธรรมอิทรา
27. นางธารทิพย์	เสริมสุนทรศิลป์	วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยวกรุงเทพ
28. นางสาววรรณพร	ศุภยาพร	วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยวกรุงเทพ
29. นายวินัย	สะมะอุณ	มัธยมศึกษาอุบลอิสลาม
30. นายอาทร	จันทวิมล	
31. นายพิรพจน์	เมธาวงศ์บริบูรณ์	
32. นายถาวร	อินทนนท์	วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมกรุงเทพ
33. นายเกรียงศักดิ์	เฮงสกุล	วิทยาลัยการอาชีพนวมินทรราชูทิศ
34. นายสุเทพ	รักษาผล	มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
35. นางกาญจนา	เค็มประยูร	สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์
36. นางสาวมยุเรศ	พงษ์ทิพย์พิทักษ์	สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์
37. ญ.อาภรณ์	สายเชื้อ	มูลนิธิสถาบันสตรีนคร
38. นางอัมพร	หัสศิริ	สถาบันพัฒนาเด็กราชนครศิริ
39. นางเข็มทอง	รัตนแสง	สถาบันพัฒนาเด็กราชนครศิริ
40. นางเพลินพิศ	อุดมโรจน์	ที่ปรึกษาโครงการฯพื้นที่จ.เชียงใหม่
41. นางสาวกนิมดา	วิริยะ	ที่ปรึกษาโครงการฯพื้นที่จ.เชียงใหม่
42. นางสาวพัชรินทร์	วิไลจิตต์	ที่ปรึกษาโครงการฯพื้นที่จ.เชียงใหม่

คณะทำงาน

1. นางศรีศักดิ์	ไทย์อารี	ผู้อำนวยการสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ
2. นางสุดใจ	สุขะ	นักวิจัย
3. นางบงกช	หงษ์คำมี	นักวิจัย
4. ดร.วันทนีย์	จันทร์เอี่ยม	นักวิจัย
5. นายประสงค์	อยู่สุขสำราญ	หัวหน้าผู้ปฏิบัติงาน
6. นายบรรลัชัย	หงษ์คำมี	หัวหน้าผู้ปฏิบัติงาน
7. นายอุดม	นามเมือง	ผู้ช่วยนักวิจัย
8. นายศรัทธา	ปลื้มสูงเนิน	ผู้ช่วยนักวิจัย
9. นางสาวเพชรรา	บัณฑิตย์นพรัตน์	ผู้ช่วยนักวิจัย
10. นายกฤษฎา	เข้มจ้อย	ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่
11. นายพงศธร	สายชมภู	ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่
12. นายมังกร	ไทย์แสง	ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่
13. นายอังการ	ชัยสุวรรณ	เยาวชนอาสาสมัคร

ตัวแทนเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ

พื้นที่กรุงเทพฯ

1. นายอุทัย	ทวารโพร
2. นายปุเป้	หาญลือชัย
3. นายปรีชา	ชั้นหวัง
4. นายพงษ์เทพ	นาควิเชตร
5. นายชัชวาล	ลาวเกษม

พื้นที่จังหวัดขอนแก่น

1. นายโรจนวัตร	พรมย่อง
2. นางสาวอภิญญา	ภูพานี
3. นางสาวปวีณา	เจียวสุ่ย
4. นายทิวา	บุญจง
5. นายประยงค์	พลโคตร
6. นายจำนงค์	นามมา
7. นายชาติศิริ	บุญจง
8. นายสุมา	สาฟาง
9. นายสุริยันต์	แก้วหอม

พื้นที่เชียงใหม่

1. นางสาวณัฐกานต์	ดุษฎีเมฆวงศ์
2. นายบัณฑิต	รักษาผล